

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

17154

17155

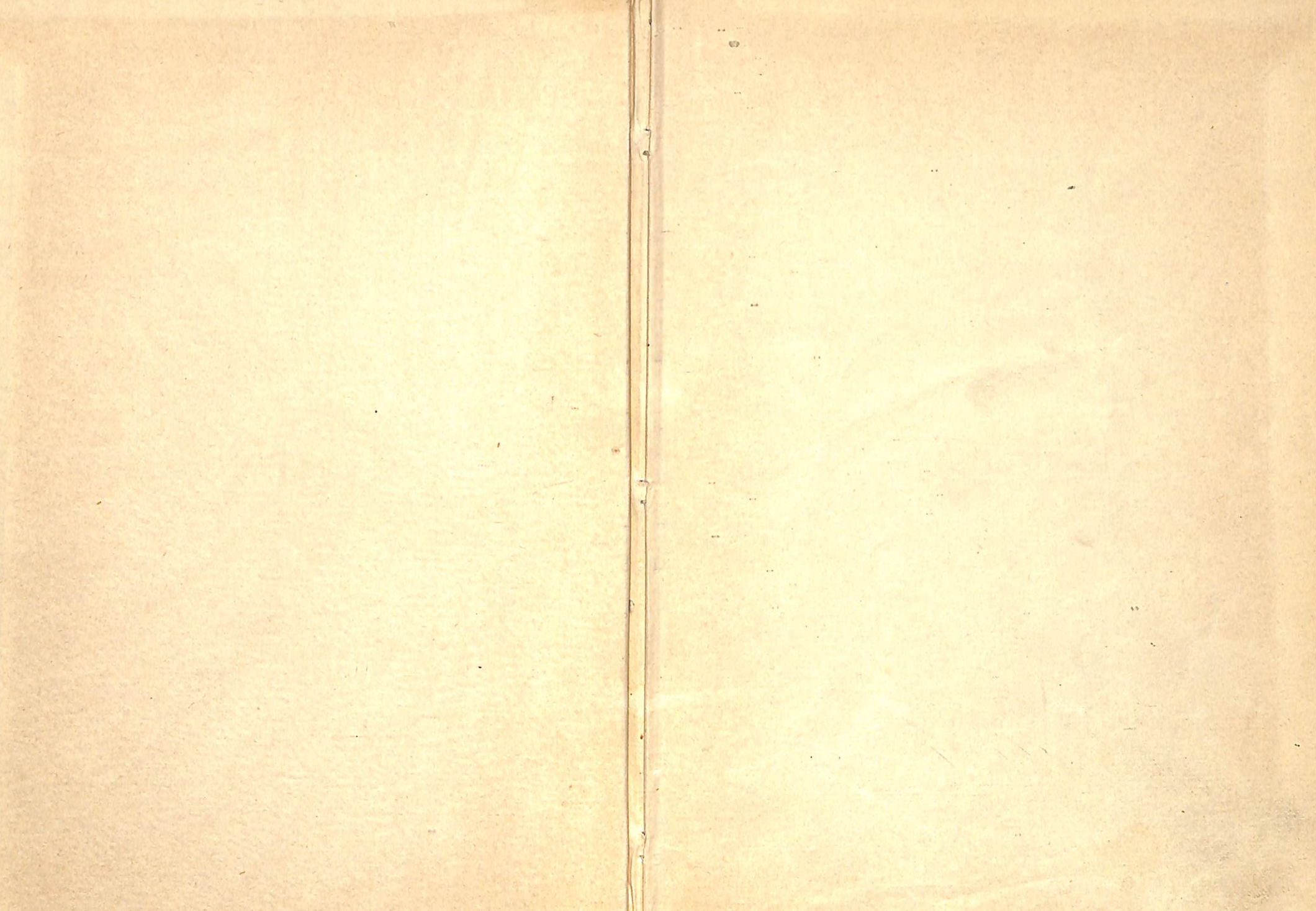
17156

17157

17158

891.99

U-39

3756 W

ԵՐԿԱՍՒՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ԿԱՊԻՏԱՆ ՊԵՏՐՈՍ ՄԱԴԱԹԵԱՆԻ

„ՍԷՅԵԱԴ“ ՄԱԿԱՆՈՒԱՆԵԼՈՅ,

Գ. մասն:

Սէյեադն եմ ընկղմած արտասովաց ծովում,
 Զովուժիւն չէգիտ իմ սիրտս ոչովում,
 Սիրահարք միշտ իրանց օրն են նզովում,
 Ո՛հ նագելի՛ օրն են նզովում,
 Ո՛հ սիրելի՛ օրն են նզովում:

* *

Ե Ր Ք.

ԱՌ ՔՈՒ ՔՈՉՈՒՆՆ.

Ընդէր են կոչում քեզ միշտ չարագուշակ,
 Մի՛թէ քոյ լեզվումը չկայ բարի լուր.
 Մարդկային ազգն է քեզ անչափ ներհակ,
 Քոյ ձայնդ լսելիս լինում է տխուր:

Ընդէր ես դու յաճախ երդում, «կրգայ վայ, (*)
 Զը կարծես թէ ամեն ազգ է անբաղդ շայ,
 Որ ահա՛ հինգ դար է կոչումէ վայ, վայ,
 Յաւոյն դեղ չի գտնում կոծելով իզուր:

Մի՛թէ ձեր հայրենիք է լոկ Հայաստան,
 Մի՛թէ այլ աշխարհում ձեզանից չկան,
 Որ նրանց գլխոյն էլ մէկ անգամ վայ տան,
 Եւ ձգեն նրանց ատելութեան հուր:

(*) Ըստ երգերոյ եղանակն է «կրգայ վայ, կրգայ վայ» որ յայտնի է ամենեցուն:

Դուք էք Հայաստանի հիմայ բնակիչքն,
 Դուք էք և մաշկաթեք նորա սիրտիչքն,
 Դուք եղէք մեր Հայոց անգութ դահիճքն,
 Թէ սուտ է բաս նորա փառքը սուր է սուր:

Անիծվէք որ Հայոց անգին աշխարհն՝
 Քանդելով ցիրուցան արարիք՝ քարն,
 Սէյեադ Հայաստանի վերքերի ճարն՝
 Միաբան լինելն է և սէրն ամուր:

* *

Ե Ր Ք.

ԱՌ ՏԱՏՐԱԿ ՔՈՉՈՒՆՆ.

Կանաչ ծառոյ ոստին միամիտ նստած՝
 Երգում ես նագելույդ սիրովը տատրակ:
 Չես ասում թէ Հայքը ընչո՞ւ են տրտմած,
 Նոքա յոյժ անբաղդ են քո՞ քովը տատրակ:

Չմռան ցուրտն է քոյ նեղ վիճակն,
 Հայր միշտ տանջվում է նեղութեան տակն,
 Սրբայ ես երբ ծաղկում է մանուշակն,
 Զի կպնում է զարնան քեզ հովը տատրակ:

Մէկ դու ես մէկ հաւր թւով՝ էք երկու,
 Տարէնը ածում էք միայն երկու ձու,
 Ել ընչո՞ւ պիտումէ երբէք զգաս դու՝
 Հայերի ծարաւը, կամ սովը տատրակ:

Մէկ նայիր ցաւելով դու Հայոց ազգին,
 Կնճռոտած ճակատին ցաւալի սրտին,
 Աշխարհի տէրն էր այժմ է չնչին
 Մէկ ողբ ասա նորա սրտովը տատարակ:

Մեզնից մի խնայիր դու արտասուքն,
 Իրեցէ փրկէ զմեզ՝ քոյ արած սուգն,
 Սէյեա գը մեռել է մնացել է շուքն,
 Աչքերը եղել են սև ծովը տատարակ:

* *
 * * *

ԹԱՋՆԻՍ ՀԱՅԵՐԵՆ.

ՊԱՍՆ ՈՐՊԻՍՈՒԹԵԱՆ ԲԱՂԳԻՆ.

Կոյր բաղբ ես քոյ ձեռից շատ եմ զանգատել,
 Թէ չկայ քեզանում երբէք խղճմտանք,
 Աստուած էլ գիտէ որ արդար եմ դատել,
 Զի մարդիք 'ի քէն շատ կրեցին զրկանք:

Նուի(*) պէս առիւծին տարակիր արիւր,
 Յիի(**) պէս առիւծին թագադիր արիւր,
 Ուղտապան Թաճմազին Շահ՝ Նադիր արիւր,
 Քոյ ընտրած անձինքը էշք են իշապանք:

Անարժանք ծայրագոյն փառաց Հասին քեւ,
 Ստացան զաղամանդ մանեակ 'ի պարզեւ,
 Քեզ բարի կոչողի դէմքը լինի սեւ,
 Տես որքան լիմարներ քեւ եղեն իշխանք:

(*) Ներսէս:
 (**) Յովհաննէս:

Կամեցալ աշխարհին քոյ գործդ յայտնել,
 Դու ձգար զիս 'ի գուր փորձութեան անել,
 Ներիր զի կամում եմ երեսիդ ասել,
 Թէ էշ ես որ քոյ դիպ ընկերքդ են իշանք:

Ինչ վնաս ինձ տուիր՝ անիրաւ բաւ է,
 Քոյ յոյսը զլիսովին ջախջախած նաւ է,
 Սէյեա գի մեղքերը թէ Աստուած քաւ է,
 Քեզանից չի կրել երբէք կասկածանք:

Ն Ե Ր Բ Ո Ղ.

Ի պատիւ Կարին Բարչեսրէսուհեան Լոյ Լոյկիսիպոսին Աւսէսի
 Եղբայրին Աշխարհաբար և ասպետի:
 Երանի ազգին որ ունի այսպէս խաշնարօտ,
 Այսպէս հովուի խաշինքն ընդէր կլինին երկչոտ,
 Ովոք նորա օրհնեալ աջին մերձենայ յոյժ մօտ,
 Կըզայ նրանից նոյն ժամայն վարդապետական հոտ,
 Զի չէ միայն լոկ սևակիր, այլ կատարեալ մարդ—
 Եկեղեցւոյ զարդ:

Տեսեալ զնա Ղուրիացւոց իբրև սուրբ մատաղ—
 Լիզէին զճորճ նորա որպէս ոչխարք զաղ,
 Ի տես նորին ժողովեցան՝ կոյր, համբ կաղ,
 Նա հայրօրէն յուսազրէր՝ նրանց հեզ, խաղաղ,
 Զի չէ միայն լոկ սևակիր այլ կատարեալ մարդ—
 Եկեղեցւոյ զարդ:

Ահա մեծ այր ահա անկեղծ մարդկային եղբայր,
 Սովաւ ցնծայ Քրիստոսաւանդ սուրբ հաւատոյ մայր,
 Որբոց սփոփիչ այրեաց ստնտեաց սրտացաւ հայր,
 Ի տեսանելն տնանկաց սուգ առեալ ողբայր:

Ձի չէ միայն լոկ սևակիր այլ կատարեալ մարդ—
 Եկեղեցւոյ զարդ:

Մարդ հոգևոր կարէ լինիլ մարդ կատարեալ ո՛չ,
 Ամեն կերպիւ ըստ Պողոսի սա է երկնակոչ,
 Սովաւ կարեն սուրբ օրէնք տալ ՚ի նորոյ բողբոջ,
 Այսպէս հովուի ոտին ո՛վ է կարող լինիլ խոչ,
 Ձի չէ միայն լոկ սևակիր այլ կատարեալ մարդ—
 Եկեղեցւոյ զարդ:

Երջանիկ էք ուղղադաւանք՝ զի ձեր է այս պետ,
 Ո՛նց չի ցնծալ այն ազգը որ ունի այսպէս դէտ,
 Սէյեանդ արի՛ ուղիղն ասո՛ զու հայես թէպէտ,
 Քոյ կեանքումդ շատ չես տեսել այսպէս վարդապետ,
 Ձի չէ միայն լոկ սևակիր այլ կատարեալ մարդ—
 Եկեղեցւոյ զարդ,

*
 * *

ՅԱՆԿԱՐԾԱԾԻՆ ԽՕՄՔ.

Ո՞ ընդդէմ կամաց իմոց պտոյտ առնող բաղդ թիւրընթաց,
 Այժմ միտք իմ՝ առանց կամք կամին լինիլ ո՞նց պիտի արած:

Ս Է Յ Ե Ա Դ

ՆՄԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Գ Ի Ի Ղ Ա Կ Ա Ն Ե Ի Ա Ի Ա Ն Ա Կ Ի Ի Բ.

Գիւղական մի կայր՝ խիստ անխճմտանք,
 Իրան իշոյն միշտ՝ տալիս էր տանջանք,
 Սոված պահելով՝ եղել էր տկար,
 Մարմինը անմազ՝ էր քոսոտ նիհար,
 Ձի ուտելիքն է առիթ գերութեան,
 Սա է իսկական՝ պայման բնութեան:

Մէկ օր նա գէշն բեռնեալ ցորենով՝
 Դնաց ջրաղաց՝ անվրդով հոգւով,
 Երբ որ ջաղացից դառնալ էր ուզում,
 Եշը նստեց մէկ՝ խոր ցիւի միջում,
 Գիւղականը չէր կամում ցելս մտնել,
 Նորա կանգնմանը մէկ հնար գտնել,
 Ուզեց համոզել՝ զնա խօսքերով,
 Նորա նախնական՝ մեծ մեծ գործերով:

Ասաց յախանջ դէր՝ պարոն աւանակ,
 Եկ դու մի՛ լինիր՝ կամքիս հակառակ,
 Քոյ նախնիքդ տիփ՝ էին փառասէր,
 Ընդ թագաւորաց՝ առնէին միշտ սէր,
 Մանաւանդ արքայք՝ հին Բաբելօնեան,
 Յաւէտ նստէին՝ քոյ նախնեաց վերան,

Թէ և ունէին՝ երիվարք և կառք,
Յէշ նստելն էր՝ նրանց համար փառք:

Պուլ այն մեծանուն՝ իշոց սերունդն էս՝
Հաւատացիր որ՝ սուտ չեմ ասում ես,
Ամօթ է արի՛ վերկաց այդ ցեխից,
Քոյ նախնեաց յայտնի փառաց չափը լից,
Եթէ վերկենաս՝ փութով տուն գնամ,
Երկու բուռն աւել՝ քեզ գարի կտամ,
Յետ այնու ես քոյ՛ գինդ իմացեալ՝
Դարմանով խոտով՝ մսուրդ լցեալ՝
Քեզ ամեն բանից՝ աւել կը սիրեմ,
Տիփ ծառաներիս՝ խիստ կը պատուիրեմ,
Որ ամենեքեան՝ քո սիրտդ շահեն,
Ամենայն ուրեք՝ պատիւդ պահեն,
Դէ դուրս եկ ցեխից՝ ազնւ Աւանակ,
Մի՛ լինիր իշանց՝ միջին խայտառակ:
Էշը եւր տիրօջ՝ տուաւ պատասխան,
Թէ ,,արի՛ մտնենք՝ քեզ հետ դատաստան,
Տեսնենք դու ես շատ յանցաւոր թէ՛ ես,
Քարասիրտ մարդ չեմ՝ տեսել ես քո՛ պէս,
Բեռան տակին եմ՝ ես տիւ և գիշեր,
Գիւղումը շատունք պահումեն էշեր,
Կարելեն տուել՝ մախմուրից փալան,
Օրը կէս լըտեր՝ չափ գարի կը տան:

Դու միշտ ուտումես՝ միս, իւղ և մածուն,
Իսկ ես քոյ՛ ձեռից՝ չունիմ հանգիստ քուն,
Տարին մինչ ցգլուխ՝ համարեա՛ պաս եմ,
Չեմ վախում խօսքրս՝ երեսիդ կասեմ,
Չի՛ կարծես ես՝ այս՝ ցեխից վերկենամ,
Որքան կենդանեմ՝ աստ պիտի մնամ:
Տէրը միտք ունէր՝ զէշն խիստ գանել,
Միայն չէր սզում՝ ցեխը մտանել
Կրկին սկսեց՝ խօսիւք համոզել,
Կամելով իշոյն՝ խրատ քարոզել,
Ասաց ,,երևի՛ պարոն չես լսել,
Որ Բաղաամը՝ մէկ էշ է ունեցել,
Երբ ուզեց անէծք՝ տալ Իսրայէլին,
Նրան խրատեց՝ այն էշ յարգելին,
Ասաց մի՛թէ չես՝ տեսնում հրեշտակն,
Որ կամի զմեզ՝ տալ ոտից տակն,
Դու ղնց ես կարող՝ սուրբն անիծանել,
Անկանիլ ՚ի գուր՝ կորստեան անել.
Յայնժամ Բաղաամ՝ իշոյ խօսքովն՝
Ձգացեալ մեղան՝ կոչեց սրտովն,
Փոխան անիծից՝ օրհնեաց զԻսրայէլ,
Քոյ նախահայրդ՝ եղև նմա արգել,
Տես թէ՛ նա՛ ո՛րքան հանճարեղ էշ էր,
Կարեն ասել՝ քոյ՛ նախահայրդ չէր,

Կամ այն էշը որ՝ Քրիստոս Տէրն՝ մեր—
 նստեալ մեծ փառօք՝ Սաղիմ էր մտէր,
 Միթէ դու նրան՝ արենակից չէս,
 Որ ցեխի միջին՝ պարկեւ ես էգպէս.
 Փութացիք օրհնեալ՝ տղմիցը վերկաց,
 Որ արատ չ'լինիս քոյ փայլուն նախնեաց,
 Ինչ ժառանգ նախնեաց՝ պատիւը կորոյս,
 Նորա խորզութեան՝ չկայ տարակոյս:՝՝

Էշը իւր տիրօջ՝ խրատին չի անսաց,
 Յեխի մէջ հանդարտ՝ նա մնաց նստած,
 Գիւղացին տեսաւ՝ որ էլ չկայ ճար,
 Յեխը մտնիլը՝ եզիտ նա յարմար,
 Եմուտ 'ի տիղմը՝ փայտ առեալ ձեռքն,
 Սկսեց ճարթել՝ իշոյ ոսկերքն,
 Էշը չի կարաց՝ դիմանա ցաւոյն,
 Յարուցեալ յոտին՝ կանգնեցաւ խկոյն,
 Բեռնը վազեվազ՝ տարաւ տուն շասոյց,
 Այս խելքը իշոյն՝ սուրբ փայտը ուսոյց.
 Եթէ ոչ խրատից՝ չէր ծնիլ օգուտ,
 Բաց 'ի փայտիցը՝ ամեն բան է սուտ:

Փայտն է յաշխարհի՝ մեծ կանոնադիր,
 Նովաւ կարող է՝ ծոյլը լինիլ ժիր,
 Էնդուր են ասել՝ թէ միայն փայտիւ,
 Կարէ մարդ տիրել՝ աշխարհին լրիւ:

Ինչ ազգ ծոյլութեամբ՝ ցիտոյ մէջ նստեց,
 Խրատը չի օգնել՝ նորա դեղն է ծեծ,
 Մէկ ազգի է այս՝ առակն օրինակ,
 Որ բարի խրատուց՝ է անընդունակ,
 Աստ դու ստրուկ՝ եղած Հայկազնին,
 Թէ դու որդի ես Հայկ մեծ Գիւցաղնին,
 Նա այս բանին չի՝ երբէք հաւատալ,
 Կուզէ ցիտոյ մէջ՝ ընկզմած մնալ,
 Ինչ սրտում չկայ՝ նախանձ և եռանդ,
 Նա փայտնաւոր է աշխարհը բանդ,
 Սէյեանդ ընդէր ես՝ մեղադրում Հային,
 Նորա գերողն է՝ ձեռն Աստուածային:

*

**

ՍՈՒՐԲ ԼՈՒՍԱԻՈՐԶԱԿԱՆ ԴԱԽԱՆՈՒԹԻՒՆ:

Դու անխախտ պատկեր՝ նախկին ժողովոյն,
 Չոր հարբ կարգեցին՝ բանիւ սուրբ Որդւոյն,
 Այլք փոփոխութիւն՝ առին գոյն զգոյն,
 Դու հաստատ մնացեր՝ շնորհիւ սուրբ Հօգւոյն:
 Լուսաւորչական սուրբ Դաւանութիւն,
 Ո՛վ կարէ չտալ՝ քեզ հաւանութիւն:

Դու ես Քրիստոսից՝ աւանդած վէմն,
 Ոչ ոք չի կարաց՝ շարթել քոյ բեմն,
 Չար վիճակ գտաւ՝ միշտ քոյ ընդ դէմն,
 Հայք թողեալ նսեմն՝ առին վսեմն:
 Լուսաւորչական սուրբ Դաւանութիւն,
 Ո՛վ կարէ չի տալ՝ քեզ հաւանութիւն:

Գրեգոր, Յուսիկ և Արիստակէս,
 Վրթանէս, Սահակ և մեծ Ներսէս,
 Նոքա մեզ թողեալ՝ ելին յաշխարհէս,
 Բայց Հայք չիթողին՝ նախնականն ծէս:
 Լուսաւորչական և այլն:

Հայաստան ետես՝ նեղութեանց օրեր,
 Զի որդիք նորա՝ չունէին սուրբ սէր
 Յիրուցան եղեն՝ զեզ ոչխար անտէր,
 Միայն անփոփոխ՝ մնաց քոյր պատկեր:
 Լուսաւորչական և այլն:

Անկարծիք այժմեան՝ բեմիդ պաշտօնեայք,
 Ոչ գործով, միայն՝ լոկ բանիւ են Հայք,
 Կոչմամբ գիտունք են՝ իմաստիւք տղայք,
 Անցին գնացին՝ արժանի փեսայք:
 Լուսաւորչական և այլն:

Հերժուաձք ընկզմել՝ կամին քոյ նաւն,
 Զիք մարդ որ ընտրէ՝ սուտ և իրաւն,
 Որբոց ո՞վ կտայ՝ բարի համբաւն,
 Սէյեա՞ղը գիտէ քոյ սրտիդ ցաւն:
 Լուսաւորչական՝ սուրբ Գաւանութիւն,
 Ո՞վ կարէ չի տալ՝ քեզ հաւանութիւն:

*
 * *

Ի ԴԻՄԱՅ ԹՈՉՆՈՅ ԱՌԱՐԻՒՆ.

Երանի մեզ Արծուի հզօր՝
 Ունիմք քոյ պէս տէր ահաւոր,
 Գոլով անչափ արդարադատ,
 Ոչ հօր աչառես ոչ եղբօր:

Թուերդ ամուր ճիրանքդ սուր՝
 Աղք մեր համայն քեզ կերակուր,
 Ըմպել զարիւն մեր որ պէս ջուր,
 Ի ծննդենէ՛ ես դու սովոր:

Երբ չափես կամար զերկնային,
 Աչք մեր պշեալ ՚ի քեզ հային,
 Զ՛գիտես զցուրտ բւեռային,
 Զի ուժեղք են միշտ կամկոր:

Յորժամ լսեմք ձայն քոյ ահեղ՝
 Սարսին դողան սիրաք մեր անմեղ,
 Ծառայ քոյ եմք հլու, ուշեղ,
 Տարի, ամիս, շաբաթ և օր:

Ո՞վ ետ արդեօք քեզ այդ վիճակ,
 Նեղել զմեզ տեսակ տեսակ,
 Գու իշխան ես չես աւազակ,
 Արժան չէ քեզ բնութիւն ստոր:

Գու ինքդ ես մեզ պէս թուչուն,
 Մեր մէջ շատ գոյ քեզնից գիտուն,
 Ի՞նչ արտօնութիւն է որ դուն,
 Ունիս լայն և անյագ որկոր:

Ներեա՛ իշխան արգարադատ,
 Զանտեղին մեր ՚ի քէն զանգատ,
 Մեք ստրուկ եմք դու սլայազատ,
 Այս կանոնը հին է չէ նոր:

Ոսոխք մեր են, մարդիք, գազանք,
 Ի կորուստ մեր առնեն միշտ ջանք,
 Քոյ անուան է մեզ յոյս և կեանք,
 Եւ արարտան ամենագոր:

Մեր չար ու բարին չի գիտենք,
 Կամք քոյ է մեզ կարգ և օրէնք,
 Գու չի լինիս մեք ոչինչ ենք,
 Կը կորնչիմք մինչ ցրկէս օր:

Մեր վիճակը քեէ հաստատ,
 Ի քէն է մեզ դրութիւն ազատ,
 Այս բանի վկայն է Սէյեա՛ դ,
 Որ ծառայեր ՚ի Վայոց-Ձոր:

*
 * *

ԱՌ ԲԻԻԼԲԻԻԼ ԹՌՉՈՒՆՆ.

Հասեալ ժամանակ զարնան,
 Եղկելի բիւլբիւլ էր կուլաս.
 Քոյ կարմիր նազելուոյդ բացման,
 Եղկելի բիւլբիւլ էր կուլաս:

Մի գաղել ցաւդ ինձ ասա՛,
 Ցաւը ծածկելը վնաս ա.
 Ես էլ քոյ վիճակիդ հասայ,
 Եղկելի բիւլբիւլ էր կուլաս:

Ես էլ եմ քեզ պէս սիրահար,
 Սէրն է սիրոյ ցաւոյն իսկ ճար,
 Փառք Աստուծոյ զարնան հասար
 Եղկելի բիւլբիւլ էր կուլաս:

Միմիայն տասնումէկ ամիս,
 Գու սիրելիդ չես տեսնալիս,
 Իսկ ես միշտ կարօտ եմ լալիս,
 Եղկելի բիւլբիւլ էր կուլաս:

Գու հեռու չես բուրաստանէն,
 Բաս խեղճ Հայերը զնց անեն,
 Որք ցրուեցան Հայաստանէն,
 Եղկելի բիւլբիւլ էր կուլաս:

Սէյեա՛ դն եմ ուղղափառ Հայ,
 Ցերեկս ողբ գիշերս վայ,
 Երջանկութեան Հայոց երկբայ,
 Եղկելի բիւլբիւլ էր կուլաս:

*
 * *

Մ Ա Ր Գ.

Մարդն է 'ի բնէ մէկ այնպիսի ստեղծուած,
 Որ նորա պէս բան չի ստեծել Աստուած,
 Ինչ արարած որ գոյ լուսնեակից ցած,
 Նա բոլորին կարծումէ իւր ստացուած,
 Մարդիցը ինչ որ ծնանի չէ զարմանք:

Նա չի պահեց պատուէրը իւր Արարչին,
 Փառք պատիւը կորոյս պատճառն էր կին,
 Որ չի կարաց դիմանալ խաբման օձին,
 Սնտոի կամօք կարօտ մնացին գրախտին,
 Մարդիցը ինչ որ ծնանի չէ զարմանք:

Երբ որ լսեց Աստուածային անէծքը,
 Զիմացաւ անց կուլիւնի գործոց ետքը,
 Պիտանին ետ գնեց իրան անպէտքը,
 Այսպէս բանը կանեն միայն տգէտքը,
 Մարդիցը ինչ որ ծնանի չէ զարմանք:

Մարդը իրան սնտոի կեցութեան համար,
 Մինչ ցիւր մահը չարչարվումէ անդադար,
 Իւր հոգեկան ցաւոյն չի որոնում ճար,
 Զէ իմանվում հանճարեղ է թէ լիմար,
 Մարդիցը ինչ որ ծնանի չէ զարմանք:

Մէկը կամումէ լինիլ տէր աշխարհի,
 Միւսը ժողովումէ անհամար բարի,
 Մէկը գէնքը դնէ անմահից չարի,
 Այսպէս վարի նա օր, ամիս և տարի,
 Մարդիցը ինչ որ ծնանի չէ զարմանք:

Սէյեանդ մարդկան որոգայթից զգուշ կաց,
 Նորա ամեն որպիսութիւնը իմաց,
 Թոյն գոյ միջին չուտես թէ որ տան քեզ հաց,
 Մարդոյ ամեն արարմունքն է սուգ և լաց,
 Նրանից ինչ որ ծնանի չէ զարմանք:

*
* *

Խօսակցութիւն Աէյեանդի ընդ մեզ Լարտապետի:

Մ Է Յ Ե Ա Գ.

Աստուած օգնական վարդապետ բարի,
 Դեղնած գոյն ձեր է նշան տկարի,
 Ինչ դրութեան են ձեր միաբանքն,
 Ինչ կերպ են վարում իրանց սուրբ կեանքն,
 Վասն զի այժմեան ժողովրդականք,
 Ո՛չ տուրք ունին ո՛չ պայծառ խղճմտանք,
 Թէ տարով մնաք վանքում, սոված,
 Նօքա չեն տալ ձեզ ուտելոյ լոկ հաց,
 Զի սէր նոցա առ դասն հոգևոր,
 Անչափ սառն է և անասելի չոր:

Վ Ա Ր Գ Ա Պ Ե Տ:

Աստուած պահապան սիրելի Սէյեանդ,
 Զերմի ձեռիցը նոր եղէ աղատ,
 Սխալմամբ կերայ մէկ քանի ծիրան,
 Նա լաւ ծանոյց ինձ ինչ գոլն իրան:

3698
47

Երկու ամիս ես մնացի յանկողնի,
 Շունչ կայ չիս միայն եմ իսկ մեռեալ գի,
 Վանքը եղելէր ինձ համար իսկ բանտ,
 Շատ թշուառ բան է գոլ վանքի հիւանդ,
 Զի միշտ կարօտ է մնում այցելուաց,
 Սիրտը նվաղած և աչքերը թաց
 Ոչ չլբուր կըտան ոչ թանէ սպաս,
 Թէ և անդադար սգաս և ողբաս,
 Հինգ օր է որ ես յանցուսութիւնից,
 Հագիւ կանգնել եմ ՚ի վերայ ոտից,
 Կամուձեմ գնալ յայս մերձակայ գիւղ,
 Մուրալ անդ գհաց, հաւ բրինձ և իւղ,
 Առեալ զամենայն բերել յանապատ,
 Ուտել ստանալ զօրութիւն հաստատ,
 Վանքն մեր ոչ հաւ ունի և ոչ կով,
 Վանքին բան տւողն հիմա ո՞վ է ո՞վ,
 Նախնի Հայքը երբ հաց էին ուտում,
 Մեծ մասն ՚ի վանք էին առաքում,
 Այժմեան Հայքը չի գիտեն ինչ է վանք,
 Կամ թէ ՚ի նմա մեք կանք թէ չկանք,
 Զեն գիտում զի մեք միշտ և անդադար,
 Վասն իրանց եմք աղօթարար,
 Եթէ մեք չլինիմք նրանց օգնական,
 Մարգկային աղգը կանկանի կործան,
 Աշխարհ է յայտնի լայնատարած տղւն,

Մեր աղօթքն է սիւն ՚ի նմա հաստատուն,
 Ինչ օր վանաց մէջ չի մնաց վանական,
 Այն օրը կլինի վերջին դատաստան:

Ս Է Յ Ե Ա Ռ:

Ծառայ եմ աջիդ սրբազան սուրբ Հայր,
 Մեք ըստ ընուժեան եմք միմեանց եղբայր,
 Ընչու էք կարծում ձեզ ՚ի Տեառնէ մօտ,
 Եւ մեզ գլխովին հեռի, անծանօթ,
 Գուք ըստ ծուլութեան փախեալ մտիք վանք,
 Մեք մեր կեցութեան համար արինք ջանք,
 Գուք ձեր կեանքը միշտ անցուցիք առանձին,
 Մնալով անսլակ անկին և անծին,
 Գուք թագուցիք ձեզ յանձնած քանքարն,
 Մեք գտաք քանքար ճեղքելով սարն,
 Միշտ տալիս եմք հարկ Տեառն և մարդկան,
 Զենք մնում նրանց մօտին պարտական,
 Վասն ընտանեաց աշխատումենք հաց,
 Նոցա աղօթքն է ստտար մեր կենաց,
 Այս չափ տանջանքը չէր մեզ բաւական,
 Գուք էլէք եղել մեզ համար իշխան,
 Գիտեմ չի գիտէք թէ ով էր ձեր հայր,
 Ոչ հարազատ քոյր ունիք ոչ եղբայր,
 Կամենումէք կեալ մեր աշխատանօք,
 Ուտել և ըմպել, ննջել յարգանօք,

Որ օրից որ ձեր կոչումը ծնվեց,
 Վասն մեր կենաց եղել էք իսկ ցեց,
 Զոր ինչ մեր կենաց միջին ստանանք,
 Պիտումէ նորա մեծ մասն ձեզ տանք,
 Ի՞նչ է ձեր շահը ոչ ոք չէ զիտում,
 Իսկ Դուք միմիայն ձեր շահն էք զիտում,
 Կոչիք հոգևոր հայր կամ վարդապետ,
 Միմիայն ունիք կոչումն և եթ,
 Աւետարանի ո՞ր գլխումը կայ,
 Գրած որ ազգը պիտի ձեզ բան տա,
 Եթէ Դուք աշակերտ էք Յիսուսի,
 Պիտումէ վարվիք իսկ նրան պիտի:

Վ Ա Ր Դ Ա Պ Ե Տ:

Սէյեադ ի՞նչու ես խօսում հակառակ,
 Մէք ընտրել ենք մէկ այնպիսի վիճակ,
 Որ պիտումէ միշտ դուք տաք մեք ուտենք,
 Վասն ձեր կենաց առ Տէր ազօթենք,
 Քրիստոս Տէրն մեր մեզ այսպէս ուսուցց,
 Թէ լաւ մշակը արժան է վարձուց,
 Ով որ այս մասին լինի հակաճառ,
 Նա իսկ լուծեր է ոչ թէ ուղղափառ.
 Դու հպատակ լեր նախնական ծեսից,
 Հայկական փառաց կիսատ չափը լից.
 Զի Հայք երբ կերել են մէկ պատառ հաց,

Կէսը տուելեն հոգևորականաց.
 Դու էլ քոյ նախնեաց եղիր նմանող,
 Մեր թեթև բեռն քաղցրութեամբ տանող,
 Որ աստ արժանի լիցիս ազօթից,
 Եւ անդ ընդ սրբոց լիցիս փառակից:

* * *

Բ Ա Ր Ե Պ Ա Ը Տ Տ Ի Կ Ի Ն

ԱՆՆԱՅ (*) ՍԱՀԱԿԵԱՆ.

Համբաւ ձեր լսել էի ձեզ չէի տեսել,
 Այսօր տեսեալ ակնյանդիման հասկացայ ես էլ՝
 Որ դուք էք բարուք վարուք Աննային պատկեր,
 Դուստր նորա սուրբ Մարիամ մեզ Փրկիչ եբեր,
 Ի ձէնջ ծնանին ի շահ մարդկան զանազան գործեր,
 Որք են—գուժ, սուրբ իղձմտանք և ազգային սէր:
 Տեսակ ձեր է ամենընտիր նօնափառ ծաղիկ,
 Այլոց ծաղկանց պէս ձեզանում սնափառութիւն չիք,
 Եթէ լինէր մէջ ձեր լիշեալ ախտից մէկ նշույլ,
 Չէր մնալ անյայտ, զի աչք մարդկային չէ ծուլ.
 Պապ ձեր էր քարոզ բանին իբրև Առաքեալ,
 Հայր ձեր էր երկրորդ Սահակ Հայոց ձեռնկալ,
 Այր ձեր է ըստ կոչման իսկ Աւետիք շնորհաց,
 Գլխաւատ, ուղղափառ Հայ, նպատտ աղքատաց:

(*) Ամբաստան նախնորդաբարեկամ Կոնստանդնուպոլսեաց Կաթողիկոսական Սահակ Սահակեան Մամիկոնեանց:

Չեզ պէս ծառոյ պտուղն ընչո՞ւ կըլինի դառն,
 Կառն պտուղ բերող ծառոյ նիւթն է խառն,
 Ձեմ կամու՞մ գովել զգեղ հողեղէն մարմնոյդ,
 Այլ կամի՞մ պատմել զգեղ լուսեղէն հոգւոյդ,
 Հասակ ձեր չի ներիլ ինձ իմ սխալանքն՝
 Թէ միայն անցաւորին տամ գրչիս ջանքն.
 Անցողական կեանք ունի գեղ ամեն կանանց,
 Գովութեան արժանի է նա որ է անանց,
 Պատմաբանք Հայոց գովեն զԱրան, Փառանձեմ,
 Որք եղեն գեղեցկութեամբ լի՞ճ արեան, ասեմ,
 Մէկի գեղը հիմնայատակ արար զՀայաստան,
 Միւսը պատճառ փլման եղև մեր Արքայից տան:
 Չըկամի՞մ ճառել ես աստ զվէպ օտար ազգաց,
 Կղեօպատրայ միայն եղև կործան յոյժ բազմաց.
 Տացէ՛ Տէր ձեզ միշտ լինիլ յաջող վիճակի,
 Տարածել ՚ի վերայ Հայոց լոյս լուսնեակի,
 Քանզի եթէ ձեզ պէս լուսինք ունենայ Հայաստան՝
 Նմա երբէք չէ հարկաւոր լոյս Արեգական,
 Զի ճաճանչք Արեգական գնա կոյր արին,
 Որ մինչ ցարդ Հայք գերի են մնացել օտարին.
 Ընկալեալ դուք զայս ներբող հայկական յարգիւ,
 Սէյեան գին երախտապարտ կառնէք ձեզ սրտիւ:

18²/₁₁62 ՚ի Շամախի:

Ք Ա Ն Ը Ս Տ Պ Ա Տ Շ Ա Ճ Ի Ն.

Ով չունի կին ժրագլուխ՝ նորա տանից չի դուրս գալ ծուխ՝
 Նա տան տիկին չէ որ ունի սիպտակ երես, աչք և յօնք թուխ:
 ,,Ս է Յ Ե Ա Կ:“

Խ Ո Ր Հ Ո Ի Ր Կ.

Այն գազանը, որ ես Առիւծ կարծէի՝
 Նա հակառակ կարծեաց իմոց դարձաւ լու,
 Այն թռչունը, որ Արծիւ կարծէի՝
 Նա հակառակ կարծեաց իմոց դարձաւ բու,

Ես ընդ միմեանց խառնեցի մեղր ու շաքար,
 Եւ զաննման թանգագին ազնիւ նեկտար,
 Նրանցից իմ ձեռօք կազմեցի նշխար,
 Երբ կամեցայ ուտել դարձաւ թոյն մահու:

Երկբայութիւն չի թողել հնութիւնը,
 Որ անշահ է խրատուց խրթնութիւնը,
 Արարածոց մայր դուրով բնութիւնը՝
 Պտուղ կըտայ քաղցր, դառն և թըթու:

Բնական օրէնք երբէք իրանց չեն ստում,
 Սեխենին սեխ կտայ դգմենին դդում,
 Հաւը ծրտումէ ոչխարը կըդըտում,
 Զորքոտանիք ձագ են ծնում թռչունք ձու:

Չի փոփոխվիլ հազար մաքրես արճիճն,
 Մարդ չի դառնալ երբէք վատարմատ բիճն,
 Ո՞նց պողաբեր կարէ լինիլ ճահիճն,
 Ազնիւ հողը կոչի միայն պողատու:

Սոխը եթէ դրախտումը սերմանես՝
 Նորա վերայ անմահական ջուր ցանես՝
 Տիւ և գիշեր չարչարանօք ջանք անես՝
 Նա երբէք չի քաղցրանալ կմնայ կծու:

Կեղծեալ գոյնը սիրեցի զարդ կարծելով,
Փշոյ ծառը ջրեցի վարդ կարծելով,
Ներբողեցի մէկին ես մարդ կարծելով,
Վերջը տմարդ եղև չգիտեմ ընչո՞ւ:

Ինչ մարդոյ որ նախնիք եղել էն ստոր՝
Արքայական փառաց հասանի թէ որ՝
Զնչին գործոց ետքից գնալն է սովոր,
Զի լինիլ նա վեհանձն և ահարկու:

Բազում անձինք ծառայեն մեծամեծաց՝
Ծառայութեան առիթն է միմիայն հաց՝
Երբ մեծամեծք զրկեցան իրանց փառաց՝
Ծառայք շուտ խոյս կտան նման Աղուխու:

Շատ եմ տեսել ես այնպիսի աղուխուներ,
Որք ըստ տեղույն կառնուն զանազան պատկեր,
Նոքա ոչ պարզ խիղճ ունին ոչ անկեղծ սէր,
Այլ ըստ մեծի մասին են չարալեզու:

Այս խօսքերքը խրատ չեն այլ լոկ խորհուրդ,
Ով կատարէ նորա բանը չի լինիլ բուրդ,
Սէյեադ ժուժեա կանցանէ ձմեռն ցուրտ,
Համբերութեան շահը մի՞թէ չգիտես դու:

*
* *

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէյեադի ընդ մեծ հոգի-դրոյանի վասն ներաչրոյ:

Ս է յ է ա դ:

Հայր Տէր շրջել էք շատ երկիր,
Ունիմ առ ձեզ ես մէկ խնդիր,
Մէկ խօսքերիս լաւ ահանջ դիր,
Այս կերակրոց որն է ընտիր:

Հ ո գ և ո Ր ա կ ա ն:

Ս.ս.ս. որդի մի երկնչիր:

Ս է յ է ա դ:

Բողբաշն է՛ լաւ խաշած հաւն,
Զըլբուրը թէ՛ շիլա փլաւն,
Փասիանն թէ՛ կաքաւն,
Քաշովին թէ՛ քամած փլաւն:

Հ ո գ և ո Ր ա կ ա ն:

Ս.ո.ք. են կերակրոց լաւն:

Ս է յ է ա դ:

Բիրեանն է՛ լաւ քալլափաջան:
Խորովածը թէ՛ խաշլաման,
Շեշտանկին թէ՛ զովուրման,
Քալածօշը թէ՛ հարիսան:

Հոգևորական:

Այգոքիկ են երկրորդական:

Սէյեադ:

Խաշիլն է լաւ թէ շփոթն,
Զուածեղն թէ կորկողն,
Տօլմի չորն թէ մածնօտն,
Կամ թէ խոզի գլուխն ու ոտն:

Հոգևորական:

Լաւ են թէ տաք չի լինի օդն:

Սէյեադ:

Աղիքն է լաւ թէ թափանն,
Շորն, պանիրն թէ թանն,
Կարաք եղն թէ չորթանն,
Արժան թէ բզկաթանն:

Հոգևորական:

Սրանց սիրէր Հայաստանն:

Սէյեադ:

Կարմրախայտն է լաւ Շահմահին,
Կապոյտը թէ չոր Փաթմահին,
Նոր խաւեարն է Համով թէ հին,
Աղարածը թէ անալին:

Հոգևորական:

Սոքա սիրեն զօղին, ցքին:

Սէյեադ:

Մեռելոյ Հացն է լաւ կնունքի,
Նշանի թէ Հարսանիքի,
Զատկական թէ Զրօրհնենքի,
Հրաւիրանաց թէ օրէնքի:

Հոգևորական:

Լաւը են է, որ է ճրի:

Եզրակացութիւն Հոգևորի:

Այս կերակուրքն են թանգազին,
Սէյեադ ոմաց զարզն է գինին,
Եթէ սոքա միատեղ լինին,
Արժանի են Հոգևորին:

Սէյեադ:

Չեն արժանի մարմնաւորին,
Ո՛վ կտայ Հանգիստ բանւորին:

*
* *

ՅՈՒՍԵԼԱՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՅՈՅՍ.

Երկար մնացի՛ ես այս սնոտի՛ Պանդոկի միջին,
 Որ միշտ կրակ է՛ վառում իմաստնոց թօքի միջին.
 Ով որ նրան՝ թշնամի էր՝ մինչի իւր մահն,-
 Երջանկացաւ՝ նստեալ նախահարց գոգի միջին,
 Իսկ ով նորա՛ սիրելին էր՝ զկնի մահուան,-
 Սգաց, ողբաց, Գժօխային՝ բորբոքի միջին.
 Այս պանդոկին՝ դռնապանք են՝ անխիղճ հարուստքը,
 Որք մէկ մարմին են, որ չունի՛ սուրբ հոգի միջին.
 Սէյեանք բաւ է՛ տուր դու աւարտ՝ ողբերգութեանդ,
 Զի չես կարող՝ ապրիլ այսքան՝ մորմոքի միջին:

* * *

Ե Ր Պ.

Ըստ Եղանակի Տէր ողբո՛ւ ես՝ երգոյն Հայաստանի սուրբ Էփեղէցոյն:

Դո՛ւ ընտիր հարսն Աստուածազան,
 Ծառ փրկութեան ազգի մարդկան,
 Փոխան պողոյն Եդեմական—
 Ետուր զմեզ պտուղ փրկական:

Պաշտեն զքեզ դասք հրեշտակաց,
 Սերովբէք միշտ քեզ երգասաց,
 Հայցեա՛ անշուշտ Որդիդ զթած—
 Ունի ջնջել, գիր մեր մեղաց:

Դո՛ւ մեծ թագուհի անմահից,
 Մեք ըստ մարմնոյ քեզ ազգակից,
 Թոյլ տուր համբոյր տալ քոյ սոխից,
 Կալ ՚ի կարգի քոյդ ծառայից:

Մեք անարժան մշակ վարձուց՝
 Ունամք, կոչեմք, ըստ աղուխուց,
 Յուսալով քոյդ ձրի գանձուց,
 Եւ լուսեղէն սուրբ զգեստուց:

Սէյեադն եմ գանձարան չարեաց,
 Ողբամ սգամ ըստ իմ կարեաց,
 Ո՛վ դու աղբիւր ամեն բարեաց,
 Որդին քոյ զիս արեամբ փրկեաց:

* * *

ԱՌ ՄԱՐԴՆ ԱՌԱՋԻՆ.

Աստուած զքեզ արար ըստ իւր պատկերին,
 Որ քեւ լցուցանէ հրեշտակաց թերին.
 Մեծ յուսով ընտրեց քեզ գառողն վերին,
 Ընչո՛ւ ընդիմացար նորա պատուէրին.
 Ականջ դիր խօսքերիս դո՛ւ սնափառ մարդ՝
 Հարցմանս պատասխան տուր մեղմ և հանդարդ:

Զեդ արև փայլէիր անաղօտ լուսով.
 Ո՛չ հանդերձ զիտէիր, ո՛չ ծարաւ, ո՛չ սով,
 Իեզ յանձնած սահմանը քակար մէկ պողով,
 Ընչո՛ւ մահ ընկալար օծի խորհրդով.
 Ականջ դիր և այլն:

Տէրն գրեզ այր արար՝ իսկ Եւային կին,
 Որ լինի պաշտօնեայ միշտ քո առաջին,
 Գու քեզ գերի ետուր էնպէս անխելքին,
 Ընչո՞ւ հաւատացեր նորա սուտ խօսքին.
 Ականջ դիր և այլն:

Երբ կերեալ պտուղը աչքերդ բացեր՝
 Փոխան Աստուածութեան լուսից մերկացեր,
 Յորժամ քոյ ստեղծողի ձայնը հասկացեր,
 Ընչո՞ւ հառաչանօք մեղայ չասացեր.
 Ականջ դիր և այլն:

Հպարտութեամբ ձգար դու խոր անդունդն—
 Տանջանաց մէջ, մնաց քոյ խեղճ սերունդն,
 Գաստիարակ եղև մեզ դիւաց գունդն,
 Ընչո՞ւ հայր ետուր մեզ այս վատ սնունդն.
 Ականջ դիր և այլն:

Նոր Եւան ծնաւ մեզ միածին փրկիչ.
 Յովհաննէսը եղև նմա մկրտիչ,
 Թէև մարմնացեալ էր բայց էր Արարիչ,
 Ընչո՞ւ կարճ պատմեցեր Սէյեւո՞ղդ երգիչ.
 Ականջ դիր և այլն:

*
 * *

ԵՐԳԻԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ի յիմաց մեծանուն Բանաստեղծի Պարսեց Գիբրուլէի՝ մայնուանելոյ
 առ Սուլեան Մահմուդ Էլ Կան իւրեանց այն աշուփաւ, ըն Էլ Կան
 այս խոստացաւ որպէս նմա ղհարուստ վարչ վասն յօրինելոյ ղԳիբրէն Էլ Կան
 նամէ չստեղծեալն ո՞ր, Բայց յետ աստորանս գրչոյն անչաստ էլուղ
 խոստանաւ իւր:

„Ո՞վ Արքայ Մահմուդ տիրող աշխարհաց՝
 Թէ չունիս զերկիւղ իմս գոյ Աստուած.
 Քեզանից առաջ էլ շատ արքայք կային,
 Բարեգործք և սատարք ազգի մարդկային.
 Քան զքեզ յոյժ մեծ և գերակատար,
 Գործք նոցա ստրկաց հանգիստ էր դադար.
 Լաւ անունն էր նրանց փառք և պարծանքը,
 Ուղղութիւնն էր նոցա վայելուչ կեանքը.
 Միշտ ձեռնընկալ էին խեղճ հպատակաց,
 Ուղղութեամբ պաշտէին զԱրարիչն-Աստուած
 Տքնելով յաշխարհի գտին լաւ անուն,
 Զի նա էր Տէրութեանց մեծ սիւն հաստատուն:
 Ինչ Արքայ ցանկացաւ հաւաքել դրամ,
 Իմաստնոց աչքին երևաց անհամ.
 Տիեզերք համայն են քեզ ասպարեզ,
 Հասկացիր տես թէ ի՞նչ եմ ասում քեզ.
 Մոռացար իմ մտաց մարդակէզ հուրն,
 Չերկնչի՞ս տեսեալ իմ երկճղնեայ(*) սուրն,

(*) Պարսկական եղբայնեայ գրչի անական անունն է:

Որ ժպիրհ, հերժուածող անուանես դու զիս.
 Որձ առիւծ եմ, մկան յարմարես դու զիս,
 Ինձ փառք և պատիւ են այս վատ բառերը.
 Զի ունիմ Մահմէդի և Ալու սէրը.

Ինչ մարդոյ միջին գոյ նախանձ առ Ալին՝
 Նա անբաղդներից անբաղդ է ուժգին.

Ես սրանց երկուսին ծառայ եմ ստոր,
 Թէև զիս առնել տաս կտոր, կտոր.

Զարժանիս երբէք չունիմ մոռանալ,

Թէև դու կամենաս իմ զլուխս տալ.

Ինչ որդի որ եղև իւր հօր թշնամին,

Դժոխոց հուրն զնա կայրէ գլխովին.

Ես ծառայ եմ Մահմէդ նախագուշակին,

Եւ պաշտող հող ոտից նորա ժառանգին.

Ահ ետուր ասելով «Թէ ընդ ոտիւք փղաց՝

Ունիս աղալ իմ մարմին, զեզ ջրաղաց.»

Չունիմ ահ զի ունիմ անկորուստ հոգի.

Իմ տէրըս Մահմէդ է և ծառանգն Ալին,

Տես թէ ի՞նչ ասաց այն թագն արժանեաց՝

Հեղինակն առնելեաց և հրաժարելեաց՝

Ես քաղաքն գիտութեանց իմ դուռն է Ալին,

Սա անկեղծ բարբառ է մարգարէին,

Հաւատամ զի սա էր կամք մտաց նորա,

Ամեն ձայն Մահմէդի ձայնից ստոր ա.

«Եթէ դու էլ ունիս գիտութեան հանձար,
 Մահմէդին և Ալուն արա՛ քեզ սատար.

Թէ վնաս ստանաս ես եմ մեղաւոր,
 Զի սա է նպատակ յոյժ խորհրդաւոր.

Ի սմա ծնեալ եմ ՚ի սմա կմեռանիմ,
 Ես փոշի ոտից եմ մարգարէին իմ,

Ընդ այլոց չունիմ ես ամենեւին գործ,
 Վասն անարգ գործոց եմ ես անկիրթ, անփորձ.

Թէ Արքայն Մահմուդ սրանից տայ խոյս՝
 Նրանից ո՞նց կարեմ ունենալ ես յոյս.

Աստուած որ մարդոյ որ տալիս է գահ՝
 Նա պարտ է Մահմէդին, Ալուն լինի շահ.

Թէ նրանց փառքը ես սկսեմ պատմել՝
 Մահմուդի պէս հարիւր մարդին չեմ պատուել.

Տիեզերք համայն են գահք արքայից,
 Այն գահը արժան է միայն հսկայից.

Ֆիրդովսին թուսի(*) գուրով սրբակաց՝
 Զայս վէպը Մահմուդի համար չի ասաց,

Այլ յանուն Մահմէդի, Ալուն եմ ասել,
 Թանգագին ահուճք ընդ միմեանց դասել.

Այս իմ պատմութեան(**) դու չի նայեցեր,
 Բանիւք թշնամեաց ինձ չի խնայեցեր,

Ով իմ քրտինքս անպատիւ արար,
 Անսատար թող զնա ո՛վ Աստուած արդար.

(*) Թուս է քաղաք տեղի ծննդեան Ֆիրդովսուս
 (***) Այս պատմութեան Շահնամէ գերքն է, որէն վէպ թագաւորաց:

Գրեցի զայս վէպ անցեալ արքայից,
ՀնուԹիւնն արի ես նորուԹեան հետ կից,
Հասակ իմ մերձեցաւ իննուսուն ամաց,
Յոյսս գլխովին անկատար մնաց.
Երեսուն ամ ես միամիտ սրտիւ՝
Չարչարանք գրեցի թէ գիշեր, թէ տիւ,
Գրեցի զերեսուն հազար բան երկտող,
Շողողուն, քաղցրահամ, ՚ի սիրտ թափանցող,
Խօսեցի թրից, գեղարդից, նետից,
Անեղից, ճոպանից, ծովից և գետից,
Առիւծից, ընծից, գայլից կամ փղից,
Իժից, վիշապից, ահագին-ձկնից,
Գլխից, բորենից, ահարկու արջից,
Ձայնք որոց ելանեն ցարահ երկնից,
Գերագահ մարդից գոռ պատերազմից,
Բացարձակ դաշտից՝ անառիկ բերդից,
Մեծափառ անձանց արարեալ ջանքից,
Սուր, Սալմ, Աֆրասիաբի գործերից,
Աֆրիգուն Շահից և Քէյղուբադից,
Զօհհաքի նման անանուն վատից,
Գեարշասիբ, Սամ և արին Նարիման,
Քաջամարդ արանց գործքն զանազան:
Հուշանկից և Թէյմուրաս-Գլէր կապողից,
Մանուշար և Ջիմշիդ արգար զատողից,

Քավուս, Քէյղուբադ թագադիրներից,
Ռուստամ, Ռուբինթան զինակիրներից,
Գուդարզ և Հուշթադ կամ Փուր ընտիրը,
Ընդ ոտիւք որոնց թնդայր երկիրը,
Ջայն յոյժ անուանի արքայն Լօհրասիբ,
Որոյ ախոյեան էր միշտ Գեաշտասիբ,
Ջամասիբն որ անհաշիւ նետիւ,
Յայգ արար բազմիցս զպայծառն տիւ,
Գարեհն աննման, Բեհմանն հսկայ,
Աղէքսանդր որ էր արքայից արքայ,
Արդաշիրն կամ Շափուռն անաչառ,
Բահրամն կամ Նուշրովանն արդար,
Փարվիզ և Հորմեզ, Փուրէշ և Ղուբադ,
Խօսրով որ Փարվիզ էր կոչվում հաստատ.
Սրանց պէս վեհափառ անձանց լիշատակ,
Մէկ մէկ պատմելով թողի մեծ կտակ,
Նոքա մեռեալեն վաղ ժամանակաւ,
Իմ բանիւ փառք նոցա նոր կեանք ստացաւ,
Ես նման Յիսուսի այս մեռելներին,
Կրկին յարուԹիւն ետու լիովին,
Ես ցուցի քեզ մէկ այնպիսի վաստակ,
Որ ՚ի քէն մնայ անշարժ լիշատակ,
Ամենայն շինուածք կլինին ցիրուցան,
Անձրևից կամ տապից ջերմ արեգական,

Իէկ հիմն եղի ես յոտանաւորաց՝
 Որ լինի քեզ համար արձան մշտակաց,
 Զայս բան զկնի անհաշիւ դարուց՝
 Իմաստունք կանուանեն պահարան գանձուց.
 Բայց դու ինձ այսպէս չէիր տուել յոյս,
 Ինձ քոյ պէս արքայից եհաս սուտ խրախոյս,
 Վատ անձինք երբէք լաւ օր չի տեսնան՝
 Որ իմ թանգ զրուածոց ընդէմ ընթացան,
 Լաւ գործս արքայի աչքին ցուցին վաս՝
 Սրտիս սուրբ խորհուրդը թողեցին կիսատ,
 Թէ մին դատաւոր լինէր անաչառ՝
 Որ կարէր տալ վճիռ ուղիղ և արդար՝
 Կը տեսնէր որ ես ըստ իմ դրուժեան՝
 Ցուցեալ եմ հրաշք մարդկային բնութեան.
 Զաշխարհ արարի ես բանից զբախտ,
 Իմ խօսքս է սերմն բարութեանց և բաղդ,
 Այսպիսի խօսքեր շատունք խօսեցին,
 Աշխարհին իրանց իմաստը ցուցին,
 Թէ և յոյժ բազմաթիւ եղեն այնպիսիք,
 Բայց միայն նրանց մէջ ինձ նմանը չիք,
 Շատ տանջանք կրեցի ես երեսուն ամ,
 Բուն Փարսի բառերով յարուցի զԱջամ: (*)
 Արքայն եթէ չէր անչափ նեղածեուն՝
 Բաղդաւոր կառնէր յաւիտեան զիմ սեռն,

(*) Աջամ Պարսկաստան ասել է:

Աղքատի տէրը թէ Աստուած չի լինէր՝
 Նա անշուշտ կմնայր քաղցած և անտէր,
 Եթէ դու Արքայ լինէիր գիտուն՝
 Իմ վարձուց քանակը կլինէր անհուն.
 Ով ոք որ չունի գիտութիւն, իմաստ՝
 Նա իսկ անճոռնի անկոփ կոճղ է հաստ.
 Թէ հայրը Արքայի թագաւոր լինէր,
 Իմ գլխոյս նա պիտի ոսկեայ թագ գնէր,
 Թէ մայրը Արքայի լեալ էր գշխոյ՝
 Նա զիս կըթաղէր ՚ի միջի ոսկույ.
 Որովհետեւ նա իշխանագն չէր՝
 Զկամեց լինիլ պայծառ անուան տէր,
 Մահմուդ քոյ ձեռն դու ծնեալ օրից՝
 Ինն է իննուց մէջ, երեք ՚ի մէջ չօրից,
 Երեսուն ամ ետու շահնամին ես ջանք,
 Յուսալով թէ կտաս դու ինձ աշխատանք.
 Կըտաս հողեղէն սրտիս ուզածն,
 Ի մտի ունելով դու քոյ Աստուածն.
 Դու բացեալ զբերան քոյ անհուն գանձուց,
 Անարգանք տվիր ինձ փոխանակ վարձուց,
 Ծառայի որդուց չի լինիլ մեծ այր՝
 Թէ և շատ արքայք իցեն նմա հայր,
 Անարգներին ով որ մարդկանց դասէ՝
 Կամ թէ նրանցմէն մէկ շահ սպասէ,

„Այնպիսին իրան խաբելոյ պէս է,
 Ծոցուժը իժ օձ պահելոյ պէս է.
 Այն ծառը որ ունի բնութիւն ստոր,
 Եղեմայ գրախտի մէջ տնկես թէ որ,
 Կամ անմահական առուից նրան՝
 Ջրես շաքարով, մեղրով աննման,
 Կրկին այնպիսի վատարմատ ծառն,
 Կտայ քեզ պտուղ լեղույ պէս դառն,
 Հոտով իւղ ծախողից թէ մօտ անց կենաս՝
 Հանդերձդ դու անուշ հոտով կունենաս,
 Թէ ածուխ վաճառի մօտեն անցանես՝
 Անպատճառ ինքդ քեզ սև երես կանես,
 Վատերի համար վատ երբէք բան չկայ,
 Սև գոյնը գիշերին յոյժ յարմար կըգայ,
 Ստոր անձանց սնց կուլի յոյս կապիլ՝
 Արաբը լուացմամբ չի սպիտակիլ,
 Վատատոհմ մարդկանց յոյս կապող աչքից,
 Զեռք քաշիր և նրանց մէջը մոխրով լից,
 Նրանց Աստուած է այնպէս ստեղծել,
 Նրանց ուղղելոյ հնարք չեն գտել,
 Ազնուութիւնը չէ լոկ խօսքից կախված,
 Երկու հարիւր խօսք են մէկ փողից ցած.
 Արքայն թէ ժառանգ Արքայի լինէր՝
 Նորա մօտ իմաստը յոյժ թանգագին էր,

Իմա զի սոյնպիսի գոյն զգոյն զրոյցք,
 Են Շահի վարուց արդար ապացոյցք.
 Գու իմ երեսիս կեղծիւ նայեցեր,
 Գառն աշխատանքիս չի խնայեցեր,
 Վասն այն արարի զայս ի քէն գանդատ,
 Որ մնայ քեզ համար մշտական խրատ,
 Զի գուցէ հասկանաս զօրութիւն բանից,
 Պատուես նրանց որ գետեն քեզանից,
 Բանաւոր անձանց նեղութիւն չիտաս,
 Նոցա խոցերի խստութիւնն զգաս,
 Զի մի բանաստեղծք եղեալ քև անգոհ,
 Արասցեն զքեզ բամբասանաց զոհ,
 Լամ ես առ դրան մեծի Արարչին,
 Տարածեմ մարմինս յերեսս գետնին,
 Աղաչեմ զի նա քեզ այրեսցէ հրով,
 Զթողէ զայրացման մէջ սիրտ իմ վրդով:“
 „Թարգմանութիւն Սէյեսադի:“

* * *

ՅԱՆԿԱՐԾԱԾԻՆ ԲԱՆ.

Դուք որ յանկեան խաղաղութեան նստեցիք,
 Զատամս շանց, բերան մարդկան կապեցիք,
 Թուղթը պատռեցիք զրիչը ճարթեցիք,
 Զեզ ոսոխի լեզուի ձեռից փրկեցիք:
 „Ս Է Յ Ե Ա Դ:“

Գրուշտինու-Լեւեան, Էրեւանիայու-Լեւեան:

183062

Ինչպէս որ մարդկային գործն է ցոյց տալիս,
 Վերջը մեր դռնից մեզ ողջոյն է տալիս.
 Մարդկանց միջին սիրոյ մէկ նշան չկայ,
 Շարժ, սով, սրածուծիւն ամեն ուրեք կայ.
 Խեղճ հոգին ձգել ենք մոռացութեան տակ,
 Մեզ արել ենք մարմնոյ ծառայ հպատակ.
 Եղելենք հետեող երգմնազանցութեան,
 Ամենայն գործք մեր են ընդ դէմ բնութեան.
 Ճշմարտութեան խշուղ չկայ ոչ ովում,
 Ոչ չորում, ոչ ծովում, բոցում կամ օդում.
 Կերպ ամեն դարերաց յոյժ փոխարկված են,
 Կան մարդիք որք կարծեն թէ իսկ Աստուած են.
 Հոգեորք մարմնաւորք աղբիւր են մեղաց,
 Դժոխոց գրունքը է նրանց միշտ բաց.
 Անառակ տեսնալիս երեսն ենք պաշում,
 Առաքինեաց վերայ շան պէս եմք հաչում.
 Որքան մեղք գոյ մարդը այժմ գործում է,
 Երևի Արարչի ոյժը փորձում է.
 Մէկ պատիժ տեսնալիս տիփ մեռանում ենք,
 Բայց լետ մէկ վայրկենի գայն մոռանումենք,
 Լինումենք աներկիւղ գիշատող գազան,
 Շարունակումենք չար գործք մեր զանազան.

Մարդ չկայ որ ասես չէ սա կեղծաւոր,
 Թէ ազնիւ, թէ իշխան և այլ բանաւոր,
 Կեղծութեան մէկ անունն է Պօլիտիկայ,
 Իսկ երկրորդ կոչումն է Դիպլոմատիկայ.
 Մարդ սնց չի որոնէ զայս անուններն,
 Որ կարէ նրանցով ծածկել ստերն.
 Սուտ բառի սէ տաւը է իսկ սատանայ,
 Ատախօս մարդ կոչուես ահա սա, դա, նա.
 Գնումենք ժամ ի տես իզական սեռի,
 Երևի չէ հեռու ծնունդն նեռի:
 Տէր մինչի էրբ պիտես լռել համբերել,
 Մարդոյ բազմատեսակ մեղքերը ներել,
 Տեսնումես որ յայտնի չենք ապաշաւում,
 Կրկին մեր յանցանքը ընչո՞ւ ես քսում,
 Բիւր մարդկանց միջին թէ լինի մէկ լաւ մարդ,
 Նա ևս կախարդ է կամ մեղաց թակարդ,
 Հաւատո՞ւ Սէյեանդիդ նա է փորձաքար,
 Բարի մարդ գտնելոյ այժմ չիք՝ հնար:

* * *

ՊԱՅԾԱՌԱՓԱՅՆ ԻՇԽԱՆՈՒՂԻ

ՄԱՐԻԱՄ ՍՕՂՈՍՄՈՆԵԱՆ. (*)

Մարդ սնց է կարող չտալ փառք և պատիւ բնութեան շնորհաց-
 Գովելի բարուց վարուց, գիտութեան և գեղոյ դիմաց.

(*) Է Ամուսին քաղաքապետին Շամախոյ հայկազն մայիօր-Պօղոսի
 Ճարտադանեան երկայնաբազուկ Արղուծով իշխանի:

Այս ձիրքը քեզ լիովին բաշխել է քոյ Արարիչդ,
Լուսափառ իշխանուհի, սոքա են իսկ զարդ իշխանաց.

Բարուքհեզ, վարուքհամեստ, գիտութեան գանձ, սիրոյ տաճար,
Գո՛ւ ես գո՛ւ Մարիամ խանու՛մ գո՛ւ ես շողշողուն թագ փառաց.

Դիմօք Լուսնեակ, զարդիւք թուլթակ, մարմնով քան զձիւն
սպիտակ,

Դու լոյս ես ի՛նչպէս կարես կոչիլ ծնունդ հողեղինաց.

Կերպիւ հրեշտակ, ձայնիւ Սոխակ, զարնանային մեղմ եղանակ,
Եթերական մարմին ես ենթակայ չես աստիճանաց.

Չիք առարկայ յաշխարհի, որ իմ լեզուս գոված չիլինի,
Բայց մինչի այսօր քոյ պէս արժան նիւթոյ չէր պատահած.

Չեմ կարող քեզ վարդ կոչել, զի է սպիտակ գոյնոյ կարօտ,
Եւ ո՛չ նօնափառ զի նա կարմրութեան նշոյլ չի տեսած.

Ո՛չ մանուշակ, ո՛չ Շուշան, ո՛չ համասփիւռ, ո՛չ բրաբիոն,
Եւ ո՛չ եղբօր արիւն որ անմեղ (*) արեան նշան մնաց,

Քեզ չեմ կարող անուանել ադամանդ, զի նա չունի կար—
Քոյ փայլուն թշերիդ պէս գոյն ունենալ, միամիտ կոյց.

Էշողութը որ հոգին տայ քո բոցափայլ շրթանց մօտին—
Արեամբ ներկած սև քար է, աւերակի տակին մնացած.

Մարգարիտն ը՛նչու պիտի լինիլ ատամներիդ ոսոխ,
Որ նրան պէս մարգարիտ ո՛չինչ թագաւոր չի ունեցած.

Ով չի գիտէ որ երկնային կամարք լուսաւորք շատ ունին,
Միմիայն գու ըստ լուսնոյն իսկ թագուհին ես աստեղաց.

(*) Այսինքն Աբէլէ արեւնն.

Դու հուրի ես պիտու՛մէ Մահմեդի դրախտու՛մը լինիս,
Եւ ո՛չ թէ ՚ի Շամախի, ՚ի շարս վայրի գագանաց.

Ամենընտիր կերպսը Եւրօպայու քեզ արժան չէ,
Քեզ զգեստ լինիլ կարեն գովեստք Հոմերոսին Յունաց.

Երևի այժմեան մուսայք քոյ համբաւը դեռ չեն լսել,
Եթէ ոչ շատ գոյնզգոյն զարդուք կո՛ւլէիր զարդարած.

Իւրաքանչիւր բանաստեղծ պարտէ տալ յարգ գեղեցկութեան,
Այսպէս է ասում Պուշկին յայտնի բանաստե՛ծն Ռուսաց.

Խակ լեզուս, բուլթ գրիչս, պղտոր միտքս, ո՛նց են կարող,
Գովել քեզ ըստ արժանույն ո՛ փառանձեմ շայոց նախնեաց.

Սէյեազն եմ խոնարհ ծառայդ գիտեմ խօսքիս թերութիւնը՝
Ներեա լուսափայլ Տիկին, զի շատն ապագային մնաց:

1862 թ. Ապրէլի 9-ին

*

՚ի Շամախի:

* *

՚ի Դիմաց Սէյեազնի աս մեծաւ հայազգին Շամախի գաղափ ՚ի
9 Ապրէլի 1862 տի յատուր հանգիստ օրհնէնս:

Ողջոյն ձեզ ՚ի գրի նստած մեռելներ,
Երիտասարդք և ալեգարդ ծերեր,
Կոյ արդեօք ձեր մէջ քրիստոնէի սէր,
Թէ ընդ միմեանց էք մեզ պէս ոսոխներ:

Դուք ո՛չ կայք ունիք ո՛չ կալուած, ո՛չ գանձ
Եւ ո՛չ հողեղէն մարմին սնապանծ,
Որ կարենան ձեր մէջ ծագել նախանձ,
Երջանիկ էք դուք երանելիներ:

Դուք չունիք մեզ պէս անհաշտ թշնամիք,
 Զեզ ատելութեան չեն կպնում քամիք,
 Ոխերիմ կեանքը է սնոտի, և չիք—
 Նորա վիճակին, լաւութեան վաւեր:

Մարմին ձեր հիմայ եղել է սև հող,
 Ո՛չ հաց է պիտոյ ձեզ ո՛չ ջուր ո՛չ փող,
 Դուք չէք տէրութեան գանձին հարկ տվող,
 Զեր հարկապահանջն է միայն Տէր Տէր:

Դուք ձեռք քաշելով յունայն աշխարհէս,
 Մտիք ձեր նախնի հայրենեաց հանգէս,
 Մեզ համար թողիք ցաւ և վերք պէս պէս.
 Եւ անտանելի դառնութեան բեռներ:

Մէկ ըսպէ խնդալ բիւր օր սգալ, լալ,
 Արուագէտ արանց կեղծ գովասանք տալ,
 Մինչի մահ անթիւ չարութիւնք զգալ,
 Մեզ համար մնացին այս սև սև օրեր:

Երանեալ դուք մեռած հայկազինք,
 Զի ձեզ բնակարան ընտրեցիք զերկինք,
 Նոյն վատ զրութեան մէջ են մերայինք,
 Զոր ունէիք դուք մինչ ցմահն ձեր:

Ես Ս է յե անգն եմ կեանքիցս անգոհ,
 Զարեաց առաջին իսկ անմռունչ զոհ,
 Աշխարհը զիւաց տուն է եղել ո՛հ,
 Փութո՛ւ զիս փրկել Քրիստո՛ս մարդասէր:

*
 * *

ՅԱՆԿԱՐԾԱԾԻՆ ԲԱՆՔ.

Երբ որ տիրեց մարդկան արատ՝
 Զի մնալ ոք արդարադատ,
 Այժմ յայտնի արատն է շատ,
 Որ անաչառ չկայ մէկ հատ:

„Ս է Յ Ե Ա. Դ.“

*
 * *

Ով այժմեան ժամանակի ունենայ հարիւր վկայ՝
 Իմացէք նրանց միջին մէկ ճշմարիտ վկայ չկայ,
 Ինչ մարդոյ ձեռին գնես մին մանէթ Ռուսաց դրամ՝
 Նա առանց ամաչելոյ Աւետարանը կուլ կտայ:

„Ս է Յ Ե Ա. Դ.“

*
 * *

Վ Է Պ

Արքայի շնորհ ՎԵՐՈՆԻԻ աստուծոյ, և որդւոց նորա Ռոմէէնի
և Թորոսի, յորինեալ չարաճեցողական ոճիւն է ՊԷՐՐԵՆՆԻ ՍՏՈՒԼԵՆԻՍՅ,
Սէյեազ մահանոսանէլոյ

Պ Ո Ւ Թ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն.

Ով կարէ զկարգ նախասահմանութեան—
Ենթաձգել եղծման կամ փոփոխութեան:
„Ս Է Յ Ե Ա Դ“

Սիս մայրաքաղաք էր Հայոց ազգին,
Ուր նստէր **Լևոն**՝ արքայն առաջին,
Մէկ ծեր ճգնաւոր՝ Մըսըրէն(*) եկաւ,
Հրաշիւք սիրտ մարդկանց ստացաւ ի վրաւ.
Բազումք մարգարէ կոչեցին նրան,
Զի բացադրէր ամեն անյայտ բան:
Լևոն արքայն երբ այս լուրը լուաւ—
Ճգնաւորն իրան մօտ կոչել տուաւ,
Նախ եցոյց նմա հիւրասիրութիւն,
Յետոյ նրանից խնդրեց օրհնութիւն.
Ճգնաւորն ուզեց օրհնութիւնը տալ,
Աչք նորա սկսան ինքն իրանց ողբալ,
Ճգնաւորն ասաց՝ Բաղամու պէս—
Թէև կամիմ ես արքայ օրհնել քեզ,
Միայն լեզուս չէ նայում հրամանիս,
Յայտնի արգելանք է ինձի տալիս:

(*) Եզրագոտի անունը ըստ արեւելեան ազգաց Մըսըրէն է:

Արքայն այս բանիւ անչափ զարհուրեալ՝
Սասց հայր սուրբ՝ գիտեմ չես լուեալ,
Ես շատ հնազանդ եմ Տէրի վճռոյն,
Ինչ որ տեսնում ես՝ պատմեա՛ ինձ դու նոյն:
Պատասխան տուաւ ճգնաւորն ծեր,
Լուր բանից իմոց Հայոց ազգի Տէր,
„Աստուած բարկացաւ Հայոց աշխարհին,
Կամում է խլել նրանից իր բարին,
Զկնի սակաւ միջոցից, ափսոս—
Դու և որդիք քոյ Ռուբէն և Թորոս—
Կոստանդնուպօլիս պիտի գնաք գերի,
Զայս պիտի լինի իմա՛ անթերի.
Դու և Ռուբէն չէք տեսանել դարձ,
Բայց Թորոս պիտի յետ դառնայ յանկարծ,
Նարոզէ կրկին անկեալ աթոռ քոյ,
Ահա՛ այսպէս է վճիռն Աստուծոյ:“
Զայս լուեալ **Լևոն** շուտ ծունր եղեալ—
Սասց կամք Տեառն եղիցին օրհնեալ:

Թ Ե Ր Ա Հ Ա Ի Ա Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն.

Ինչ մարդ եղև թերահաւատ՝
Նա չունի մէկ վիճակ հաստատ:
„Ս Է Յ Ե Ա Դ“

Երանի թէ այս վիճակ նոցին չար՝
Մի և նոյն դրութեան մնայր ընդ երկար,

Կարծելով թէ բանք սուրբ ճգնաւորին—
 Խաբեբայութեան ազդմունք են չնչին,
 Թորոսը կոչեաց յիշեալ ծերունին,
 Ասաց զուստը կը լինի ինձ կին:

Ճգնաւորը իւր բերանը եբաց,
 Թորոսին պատասխան տուաւ ասաց,
 'Ի ծայր քաղաքին կայ մարդ մի հատիկ,
 Ինքը ձկնորս է ունի մէկ աղջիկ—
 Եօթն տարեկան նա կուլի քոյ կին,
 Ականջ դիր այժմ նորա վիճակին,
 „Աստեղք լուսափայլք աստեղք շողշողուն,
 Ի հիւզ մենաւոր ցայտեն լոյս փայլուն,
 Անդ չքնաղ դշխոյ ընդ խոշոր խորգով,
 Սքողէ գիտց ոսկւով մարգարտով:“

Թորոս ծիծաղեց՝ ասաց ծերունւոյն,
 Այս բան քոյ է իսկ նման առաջնոյն,
 Չոր գուշակեցեր՝ իմ հայր **Լ. Լոնին**
 Յիմարաց մօտ քոյ խօսքդ գին ունին.
 Երբ Թորոս նրան այս բանը ասաց,
 Ճգնաւորը նոյն ժամայն ել զնաց:

Թորոսը յետոյ նստեալ նժոյգ ձին—
 Քաղաքի ծայրը զնաց առանձին,
 Երբ որ մօտացաւ նա ձկնորսի տան,
 Ներս մտաւ տեսաւ նորա աղջկան՝

Որ փայլէր իբրև թանգագին գոհար,
 Բռնեց ձեռիցը քաշեց չարաչար—
 Առ ափն միոյ առուի, որով՝
 Չուրը մշտապէս գնայր դէպ 'ի ծով,
 Իաշնակով խփեց աղջկայ սրտին,
 Զգեց զնա 'ի ջուրն առուին.
 Իարձաւ անտի տուն նստեալ իրան ձին,
 Խօսելով այսպէս իւր սրտի միջին՝
 „Տեսցուք թէ սրպէս բանք ճգնաւորին՝
 Ըստ գուշակութեան կը պտղաւորին:“

ՏԱՐԱԲԱՂ ԴՈՒԹԻԻՆ.

Տարաբաղդութիւնն է պատիժ արգար,
 Նրանց որք անկիրթ են և անկատար:

„Ս Է Յ Ե Ա Կ“

Յունաց ընդարձակ իշխանութեան տէր—
 Կայսրն Յովհաննէս Պերփերուժէն էր,
 Լուաւ թէ Հայոց **Լ. Լոն** մեծ Արքայն՝
 Եբաց քաջութեան ասպարէզ յոյժ լայն,
 Դիզեցաւ 'ի նմա նախանձ ահագին,
 Հրաման ետ Պեթևին զօրապետին,
 Որ մեծ կուսակալ էր Անտիօքայ,
 Զի նա **Լ. Լոնին** նեղութիւններ տայ:
 Պեթևին կամաւ իւր կայսերութեան՝
 Շատ զօրօք գնաց **Լ. Լոնի** վերան,

Առն թէև շուտ նմա ընդդէմ ելաւ,
 Բայց 'ի ժամ մարտի գերի վարեցաւ,
 Վասն ազատութեան երկու քաղաք ետ,
 Արձակվեց դարձաւ նա 'ի տուն իւր յետ,
 Կրկին զբազում զօրս ժողովեաց,
 Եւ Պեթեւենին սլատթել գնաց,
 Խլեաց 'ի նմանէ զայն երկու քաղաք՝
 Յորոց զրկվել էր նա սրանից աղաք,
 Բաց 'ի նրանցից էլ շատ քաղաքներ՝
 Առաւ որ Յունաց երկրի աչքն էր.
 Կայսրը լուեալ զայս բանից հանգամանք,
 'ի մտի դրաւ ցուցանել մեծ ջանք,
 Որ չի զրկվի յերկրէն Կիլիկիոյ,
 Շատ զօրք ժողովեց զօրութեամբ դրամոյ,
 Ինքն արձակվեցաւ Առնի վրէն,
 Որ առնու զքէն իւր Հայոց ազգէն.
 Ինչքան ժամանակ որ Հայոց իշխանք՝
 Հոգւով 'ի մարտի ցուցանէին ջանք,
 Եւ ընդ Արքային էին անկեղծ սէր,
 Առն զՅոյնս ամեն տեղ յաղթէր,
 Բայց յետոյ եմուտ 'ի բանակ Հայոց՝
 Զեռօք իշխանաց ատելութեան բոց,
 'ի միում մարտի եղեն ցիրուցան,
 Առն ընդ որդւովք գերի վարեցան,

Կայսրը զնոսա Ստամբօլ տարաւ,
 Բան ճգնաւորին կատար ստացաւ,
 Յօրէ գուշակման ծերունւոյն բարի՝
 Անցել էր յայնժամ ամբողջ ութ տարի:

Փ Ո Փ Ո Խ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Վ Ի Ճ Ա Կ Ի .

Փսփոխութիւն չար վիճակի՝
 Անշուշտ առ բարին կը հակի:
 „Ս Է Յ Ե Ա Դ“

Մէկ տարի գերիք բանդը մնացին,
 Բազում չարչարանք յանձինս զգացին,
 Կայսրը խնայեալ խեղճ գերիներին՝
 Հրամայեց նրանց բանտից դուրս բերին,
 Ռուբեն և Թորոս որդիք Առնին
 Ծառայ էին միշտ Պերփերութեանին.
 Մէկ օր կայսրը գնաց բաղանիս,
 Ասաց Ռուբենին դու էլ եկ ընդիս.
 Երբ ջուր հարկաւոր եղև լուացման՝
 Անդ կայր մարմառեայ մէկ մեծ աւազան,
 Ռուբէն աւազանն այն լիքը ջրով՝
 Եբեր կանգնեցոյց յիշեալ կայսեր քով.
 Մեծամեծք Յունաց երբ որ զայն տեսին,
 Կայսեր առաջև չարախօսեցին,
 Թէ էսքան ոյժ որ ունի այդ Արմէն,
 Մէկ օր պիտի առնէ վրէժ մեր ազգէն.

Կայսրը հաւանեալ զխորհուրդ չարեաց,
Ռուբեն Դիւցազնի աչքերը հանեաց,
Հրամայեց նրանց բանտ ձգել կրկին՝
Լևոն արքային և երկու որդին.

Ռուբեն ՚ի բանտի ստացաւ իւր մահ,
Լևոն կորուսեալ թագ, գայիսոն, գահ,

Մահն Ռուբենի եղև նմա կսկիծ,
Նա ևս զիւր մահ ՚ի բանտի եգիտ.

Մնաց կենդանի միմիայն Թորոս՝
Չունելով այլ յոյս բաց ՚ի Քրիստոս:

Զկնի քանի մի ժամանակաց՝
՚ի գութ շարժեցաւ կայսրն Յունաց,
Թորոսին իսկոյն ՚ի բանտէն հանեց,
՚ի ծառայութիւն իւր ատեան կարգեց,
Եւ Թորոսն իրան ազնիւ բնութեամբ
Ծառայէր նմա հաւատարմութեամբ:

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ԴԻՊՈՒԱԾ.

Երբեմնապէս կարեն զիպուածք,
Մեղմել զցաւս իբրև չնստուածք,

„Ս Է Յ Ե Ա. Գ.“

Մէկ օր Թորոսը կոստանդնուպօլիս—
Սիրտը դառնութեամբ լի ման էր գալիս.
Երբ նա շրջելով ծովի մօտ հասաւ,
Ուզեց զբօսնուլ՝ մէկ նաւակ մտաւ.

Նոյն ժամայն եմուտ ՚ի նոյն իսկ նաւակ՝
Կին մի ըստ ձեռոյն ազնիւ և աւագ,
Երեսը ծածկած խիտ նուրբ շղարշաւ,
Զոր Մահմեդականք կոչում են չարշաւ,
Նախ զրուցեց նա ընդ նաւապետին,
Յետոյ զայն արար և ընդ Թորոսին.
Հովը սկսաւ մեղմով սաստկանալ՝
Այն օտար կնոջ երեսը բանալ՝
Թորոս երբ տեսաւ նորա սլատկերը,
Սրտի միջումը բորբոքվեց սէրը:
Կինը Թորոսին տեսեալ յայն դրութեան,
Թէ աչունք նորա ուտել կամին իրան,
Թորոսին իրան մօտ հրաւիրեաց,
Յայտնիր ինձ եղբայր դու ո՞վ ես ասաց,
Թորոս պատասխան տուաւ նմա այսպէս,
Հայոց արքայի որբ որդին եմ ես,
Հայրս, եղբայրս ՚ի բանտի մեռան,
Իսկ ես ծառայ եմ այժմ կայսեր տան,
Բայց և ես կամիմ ՚ի ձէնջ հարցանել՝
Եթէ չունեցիք կամք իմ այսպանել՝
Կամ թէ չիցէ ձեր անձին ծանրութիւն,
Կամ վասն իմ յոյժ մեծ յանդգնութիւն,
Ազաչում եմ որ զթալով յայտնես՝
Տիրուհի ինձ թէ՛ արգեօք դու ո՞վ ես:

Կինը հառաչմամբ պատասխան տուաւ,
 Թէ տեսնում ես որ հագել եմ սեաւ,
 Սա ապացոյց է որ ես եմ այրի,
 Մահը խփեց ինձ սուր երկսայրի,
 Ամուսին իմ էր զօրավար Յունաց,
 Ի կայսերուհւոյ մերձ ազգականաց,
 Այժմ չորս ամիս է որ նա մեռաւ,
 Շատ գանձ և կալուածք ինձ համար թողաւ.
 Այժմ գնում եմ մէկ ամարանոց՝
 Կամիմ նեղութիւն տալ հրամանոց,
 Որ թէ կամենաք պարտաւորել զիս՝
 Շնորհ ցոյց տալով եկեք դուք ընդդիս,
 Եղերուք այսօր ինձ հիւր թանգագին,
 Որ անդ պատմեմ ձեզ՝ իմ անցքը մին մին։

Թորոս տիկնոջէն եղև գոհունակ,
 Վասն զի անչափ էր շնորհունակ.
 Երբ որ նաւակը հասաւ եզերաց՝
 Բարձրաշէն տուն մի նրանց երևաց,
 Որ յոյժ փառակերտ էր և եռայարգ,
 Ի նմա զանազան սպասաւորաց կարգ,
 Որք վասն իրանց տիկնոջ պատուական,
 Պատրաստել էին՝ ճաշ ամենարժան։

Թորոսի միտքը այն կին հասկացաւ,
 Հանեց գրպանից քսակ լի ոսկաւ,

Քսակի վերայ գրած էր **Չապել՝**
 Ես Թորոսին այն քսակ ոսկեթել.
 Ահա սա է իմ անուես ասաց,
 Պահպանիր մօտիդ չի ձգես ի բաց.
 Թորոս էառ զայն շնորհակալութեամբ,
 Գոհացաւ նրանից քաղցր բնութեամբ։

Ջ Օ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Կ Ր Թ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն .

Ով որ չունի գանձ կրթութեան,
 Նա մեծ արատ է մարդկութեան։

„Ս է Յ Ե Ա Գ“

Որպէս ՚ի ճաշի նոյնպէս յետ ճաշոյն,
Չապել զննէր ձև իւր կալուածոյն.
 Երբ սկսեցին շրջագայելոյ՝
 Ամեն շինուածոց մէկ մէկ նայելոյ՝
 Յոյժ զգուշութեամբ զնթացս իրերաց՝
 Գիտէին զի մի՝ լիցին սխալուած։

Չապել մեծատուն լինելով Յունաց,
 Իշխանաց մէջ էր արել աչքը բաց,
 Ունէր նա ազնիւ համարձակութիւն,
 Որ է իշխանաց թանգ ունակութիւն,
 Չայս երբէք չունին Ասիացի կանայք,
 Օսմանցիք, Պարսիկք, Վրացիք և Հայք.
 Զի մեծ շնորհք է իգական սեռի՝
 Լինիլ համարձակ, յարատոյ հեռի.

Մէկ կողմով լինիլ կարգին ամօթխած,
 Բայց չի ունենալ զերես կարմրած.
 Միւս կողմից լինիլ աներկիւզ, վստահ,
 Բայց երբէք չ'լինիլ՝ անամօթ անահ.
 Սա է թանգ շնորհք սեռին իգական,
 Եւ յայտնի նշան բարեգործութեան.
 Սոքօք ցուցանին յատկութիւնք նոցին,
 Սոքօք ճանաչին վատն ու արժանին,
 Սա է իսկ կանանց վարքն գովելի
 Սոքօք նոքա լինին յաչս սիրելի:
Ձայել Հարուստ էր այս ունակութեամբ,
 Առաքինական ընդունակութեամբ,
 Թորոս ևս չէր այս մասին աղքատ,
 Թէև կրել էր չարչարանք յոյժ շատ.
 Աշակերտ եղեալ տարաբաղդութեան՝
 Ի Յունաց ծաղկեալ կայսերական տան,
 Որ Եւրօպայու մէջ էր առաջին,
 Եւ տիրէր յայնժամ բոլոր աշխարհին.
 Թորոս չէր իբրև խղճալի գերի,
 Կամ գահակորոյս արքայի որդի,
 Այլ լաւ գիտելով Յունաց բուն լեզուն,
 Յոյժ քաղցրախօս էր զգաստ և արթուն.
 Սովաւ այն տիկնոջ նա աչքը եմուտ,
Ձայել նրանից քաղեց շատ օգուտ,

Քանզի բոցալի զրոյցք Թորոսին՝
 Արին նպատակ **Ձայելի** հոգին:

Ս Ո Ւ Ր Բ Ս Է Ր .

Ինչ մարդոյ մէջ գոյ սուրբ սէր՝
 Նա է ազնիւ բնութեանց տէր:

Ս Է Յ Ե Ա Վ .

Ձայել և Թորոս նստեալ պարտիզի՝
 Ծաղկօք զարդարած հովանոցի միջի,
Ձայել հիացած Թորոսի խօսից՝
 Ժողովէր զոր ինչ լսէր Թորոսից.
 Յանկարծ կոչեց թէ ո՞վ իմ սիրական.
 Ի՞նչ կուլէր որ ընդ առաքինութեան՝
 Ունենայիր և սուրբ անկեղծութիւն,
 Որ է իմ սրտիս վերին ցնծութիւն:
 Թորոս զարմացեալ ասաց նմա Տիկին,
 Մի՞թէ պարզութիւն գոյ էլ սաստկակին,
Ձայել լուեալ զայս քաղցրութեամբ ժպտաց,
 Թորոսի սիրտը հրճուանօք թնդաց
 Միտքը դարձրուց գէպ ՚ի **Ձայելին**
 Սպասեց նրանից իւր բաղդի ելն:
Ձայելը ասաց Թորոս ինձ ասա՛,
 Քոյ սէրըդ ամեն կողմից ազատ ա՛,

Թորոս պատասխան տուաւ թէ տիկին,
Թէև ես այժմ եմ Յուճաց գերին,
Բայց սիրտ իմ ազատ է տիփ կապանաց,
Քանզի ես ազատ հոգևով եմ ծնված.

Եթէ գոյ կապանք իմ սրտիս վերան՝
Նա իմ հայրենեաց կարօտ է միայն:

Չապել իւր սրտից թառանջ բաց թողեց՝
Նովաւ իւր հոգւոյ ցաւը դարտակեց,
Ձեռը պարզեց առ Թորոս և ասաց՝
Եթէ չորս ամիս վաղ, իր պատահած,
Շատ արատութեանց կլինէիր պատճառ,
Չէր կարող մնալ ինձանում պատկառ,
Պարտք ամուսնութեան կ'լինէր ոտնակոխ,
Որով միմիան կանայք թուին ճօխ.
Անշուշտ ուրացեալ ես պարկեշտութիւն՝
Պիտի ընտրէի սիրոյդ հեշտութիւն.
Այժմ առաջի Աստուծոյ և մարդկան,
Երբէք չեմ կարող մնալ պարտապան.
Այժմ չեն կարող հոսանք արտասուաց՝
Այրի աչքերըս առնել կրկին թաց.
Թորոս ասա՛ ինձ դու անկեղծութեամբ՝
Վեհ անձն հոգւոց արժանի բնութեամբ՝
Կարող եմ արգեօք համարձակ ասել՝
Թէ՛ դու իմս ես՝ այժմ անարգել:

Ա Ռ Ա Ք Ի Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն.

Առաքինութիւն է բան յոյժ թանգ,
Չես ստանալ մինչ չառնես ջանք:
„Ս է Յ Ե Ա. Գ.“

Չապելի առաջին Թորոսը չոքեց՝
Նորա լոյս ձեռը իւր ձեռով բռնեց,
Ասաց մի՛թէ իմ ամեն շարժմունքն՝
Չեն յայտնում սրտիս սուրբ զգացմունքն.
Որ քոյդ լինիլն եմ միայն ցանկանում,
Բայց միայն պարտս ես չեմ մոռանում,
Տիկին թէ՛ ի միջի այս երջանկութեան՝
Չ'մոռանամ, կարգ պարտաւորութեան՝
Ի մտի պահեմ ես զայն առարկայն՝
Որ երանութեան է առիթ միայն.
Եթէ քոյ կենաց ապահովութեան՝
Չի նայեմ սիրոյս տամ միայն դարման՝
Չեմ համարձակիլ սիրտ քոյ գողանալ.
Կամ քոյ անարատ ձեռներիդ ձեռք տալ,
Մինչ հայր կայսր մեր՝ իմացեալ զայս բան՝
Չառնիցէ արժան իրան հաճութեան.
Թարց որոյ իմա՛ անշուշտ ես և դու՝
Կարող ենք դառնալ մատաղ նախանձու.
Կամ թէ անսահման չարախօսութեան՝
Որպէս Ռուբէն եղև քաջութեան:

Չապել թախձազին ժպիտ ցոյց տալով՝
 Ասաց Թորոսին հոգևով ցնծալով՝
 Գու զիս յաղթեցեր առաքինութեամբ,
 Քանզի չես յաղթված սիրոյս զօրութեամբ.
 Զի գոհ սրտիդ մէջ հարկ իշխանութեան,
 Եւ պայման հաստատ պարտաւորութեան.
 Յուսամ լինիլ միշտ ընդ քեզ երջանիկ,
 Այսուհետեւ մեզ անջատումն չիք.
 Արի երթանք մեք առ մեծ կայսրն մեր,
 Պատմենք նմա մեր սուրբ սիրոյն պատկեր՝
 Զի մեք պատկանիմք ըստ վերին կոչման՝
 Միմեանց, զի չէ սա մարդկային բան.
 Ես գոլով ազատ գու նմանապէս՝
 Ո՛վ կարէ ինձնից հեռացնել քեզ:
 Թորոս համբուրեց ձեռն **Չապելի**,
 Ասաց այս համբոյր էր յոյժ յարգելի,
 Տուր ինձ իրաւունք որ ես անարգել,
 Կարենամ կոչել զքեզ լոկ „**Չապել**“
 Զի երբ նկարէ լեզուս զայս անուն,
 Սիրտս լինում է երջանկութեան տուն.
 Հաւատացիր որ այս իմ խօսքերըն՝
 Մաքուր են ինչպէս սուրբ է քոյ սէրն:
 Գիտեմ զի գու ես հարստութեան տէր՝
 Ես ևս ունիմ Գիւցազնական սէր.

Խնայեա՛ **Չապել**, զի ես դեռ տղայ՝
 Ի բարձրութէնէ անկեալ ամիշեցայ.
 Քոյ սիրոյդ մէջն է իմ տիփ կորուստն,
 Նովաւ եմ ես ՚ի՛ մարդկանց հարուստն:
 Ինձ քոյ բարբառիդ քաղցր եղանակ,
 Պիտի հայրենեաց լինի փոխանակ.
 Անկեղծ յորդորանք քոյդ արդար հոգւոյ,
 Է փոխան նախնեաց իմոց աթոռոյ.
 Սիրտ քոյ դանձարան սուրբ պատուիրանաց
 Է՛ փոխան իմոց՝ տիփ ազգականաց:

Հ Ա Մ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն .

Զոր ինչ գործես թարց հաճութեան՝
 Կը դառնայ առիթ՝ տհաճութեան:
 „Ս. Է. Յ. Ե. Ա. Գ.“

Ինչ բառ որ ելնէր Թորոսի բերնէն,
 Սիրոյ բոց հանէր **Չապելի** սրտէն.
 Թէ ինչ էր զգում հոգին **Չապելի**,
 Սուրբ սիրահարաց է սա գիտելի.
 Սա ըստ Պարիսին և Հեղինէին՝
 Երբէք ցանկութեան արատ չունէին.
 Եւ ոչ կոյր մանուկն Երողէս,
 Բոցափայլ ջահով վառել էր ՚ի ական—

Բազմաց 'ի նոսա հուր Ափրոզիտեան,
 Բայց այս հուրն էր ճիշտ պատկեր նրան,
 Չոր Հիմէնեոս 'ի սուրբ սեղանի՝
 Վառեաց զգալով թէ նմա պատկանի,
 Քանզի խնդալով պահապան հրեշտակ՝
 Նարօտ հարսանեաց ոլորէր տաք տաք,
 Որոյ քաղցրաձայն նուագերգութիւն,
 Տալիս էր մեծ յոյս նրան սրտերուն,
 Ձի երբ դագարում է նուագածուն,
 Չէ խզվում դեռ ձայն՝ նորա լարերուն:
 Սոյնպէս և հոգիք թորոս, **Չապելին,**
 Իսկ պատկեր էին՝ ջութակի թելին,
 Որք յոյժ ներգաշնակ՝ հնչէին զձայն,
 Չոր սիրտ սիրահար՝ գիտէ զայն միայն:
 Մօտ էր երեկոյ երբ այս սիրահարք,
 Ստամբօլ դարձման քայլից եդին կարգ.
 ձանապարհին շատ բաներ խօսեցան,
 Մինչ կայսերական պալատը հասան,
 Յորում անհաշիւ Հայոց թագաւորք,
 Անարգեցան կամ եղեն պատուաւորք.
 Թորոս կարծեց թէ հոգիք արքայից—
 Հայոց վրէժխնդիր լինին նրանից,
 Որ նա հայկական ազգի վիճակն՝
 Գնում է այն Յոյն կնոջ ոտի տակն.

Կամի բարև մնաս ասել իւր ազգին,
 Մոռացութեան տալ՝ Հայաստանն անգին:
 Բայց երբոր Հայեց **Չապելի** դէմքին,
 Այս կարծիքներից ազատվեց հոգին:
 Քանզի հոգիք հին Հայոց արքայից՝
 Եղեն 'ի ծածուկ նմա ձայնակից՝
 Թէ **Չապել** պիտի կրկին թորոսին՝
 Առնէ արժանի Հայոց աշխարհին:
 Խորհուրդ արարին առ կայսրն գնալ՝
 Իրանց սիրտները առաջին բանալ,
Չապել ազգական էր կայսրուհուն,
 'Ի ձեռն իւրոյ մեռեալ ամուսնոյն.
 Վասնորոյ ծանօթ էր **Չապել** կայսեր,
Չապելի շահը նա միշտ որոնէր,
 Երբ ետես միատեղ **Չապել** թորոսին՝
 Չարմանք ծագեցաւ կայսեր երեսին,
 Ասաց ձեր խորհուրդ թէև չգիտեմ,
 Միայն ձեզ անկեղծ՝ ես ասել պիտեմ,
 Թէ մէկ օր սլսակվիք դուք ընդ միմեանց,
 Իմացէք որ զայս ասեմ 'ի սրտանց,
 Որ ձեր այժմեան կամք՝ ինչ որ լինիցի,
 Պիտի անպատճառ 'ի կատար հասցի.
 Ասեմ ձեզ զի ես ցանկանամ հոգուով՝
 Որ դուք միանաք՝ պսակի կապով:

Հ Ր Ա Մ Ա Ն Ե Ի Պ Ս Ա Կ .

Ինչ գործ եղև առանց հրաման,
Նա չի լինիլ մէկ հաստատ բան:

„Ս Է Յ Ե Ա Ի“

Չապել և թորոս կայսեր առաջին,
Չոքան և իրանց կամքը պատմեցին.
Թէ ի՞նչպէս նաև ու մէջ պատահեցան՝
Եւ ընդ միմեանց՝ հետ ծանօթացան,
Բայց առանց նորին վեհափառութեան,
Միմեանց խօսք տալ չհամարձակվեցան.
Կայսրը այս բանին հոգևով հաճեցաւ,
Նոցին պսակման՝ շուտ հրաման տուաւ,
Քանզի գիտէր զի այս կապակցութիւն,
Իւր կայսերութեան է մէկ հաստատ սիւն
Նոքա պսակվեցան՝ ի նմին գիշերի,
Բաղդը թորոսի՝ ծաղկեց անթերի.
Կայսրը գիտելով թէ ո՞վ է թորոս՝
Նորա պսակման եղև բարեխօս,
Գիտէր երբ որ նա՛ ի Կիլիկիայ դառնայ,
Իւր իշխանութիւնն անդի կը բառնայ.
Ուզեց՝ թորոսի սիրտն նազելի՝
Կապել ընդ սրտին իւր Յոյն Չապելի.

Քանզի Չապելի զեղն էր այնպէս գանձ՝
Որ կարէր լինիլ թորոսին պինդ սանձ.
Քանզի թորոս էր մէկ Լևիաթան,
Չապել էր շղթայն բռնելոյ նրան.

Կայսրը Չապելին կարգեց մէկ ղուղակ՝
Որ դնէ թորոսի ոտներին պինդ փակ.
Գիտէր որ Չապել կարող է փութով՝
Թորոսի կամքը՝ ձեռք ձգել խելքով.
Որ նա մոռանայ զայրին Հայաստան,
Եւ զաթոռ նախնեաց յանձնէ մոռացման:

Երբ թորոս էառ ձեռքն Չապելի,
Եւ յաջս կայսեր եղև յարգելի,
Յայնժամ նախարարք և իշխանք Յունաց
Չորսպետք և դասք շատ մեծամեծաց,
Որք միշտ թորոսին գերի կարծէին,
Իրանց սրտումը ոխ, նախանձ եղին,
Թէ զընդէր էառ և զայն սիրուն կին՝
Եւ նորա անչափ կայքն և ոսկին,
Բայց կայսրը անչափ սէր եցոյց նմա,
Որ նա իւր նախնեաց զահը մոռանայ,
Թէ և իսկ սա էր խորհուրդը կայսեր,
Նախասահմանութեան կամքը տես ի՞նչ էր:

Ե Ր Ջ Ա Ն Կ Ո Ի Թ Ի Ի Ն.

Ով եհաս սրտի ցանկութեան՝
Նա է աթոռ երջանկութեան:

ՍԻՅԵՍ. Դ. Կ.

Առաջի առուրքը զկնի պսակին՝
Չապելը հայեց Թորոսի դէմքին,
Ետես նա յայնժամ է ուրախ լինում,
Երբ իրան հետ է միայնակ մնում,
Կամում է միայն իրան հետ խօսել,
Իրան հետ միայն ասել և լսել՝
Կիով բանիւ գգուիլ նրան հանապազ,
Վայելել նորա սէրը աննուազ,
Երբ որ Չապելը հաստատ իմացաւ,
Թէ Թորոս կամի զբաղիլ նովաւ,
Թէ չէ սիրում նա կեանք շփոթալի,
Թէ շատը վարքն է նմա ատելի,
Թէ Թորոս կամի իրան վայելել,
Եւ անկեղտ սիրով իրան միշտ սիրել,
Եթող զարքունիս նա կայսերական,
Յորում նա փայլէր Արևու նման,
Եթող իւր շքեղ ապարանքներն,
Որ նախշել էին հրապարակներն,

Քաշուեց և գնաց մէկ այնպիսի թաղ,
Ուր չէին կարող տեսնալ մէկ դօնաղ (*),
Իւր աներիցը ընտրեց այնպէս տուն,
Որ էր առանձին շքեղ, վառվռուն,
Ձի անդ կարասցէ Թորոս անարգել,
Իրան անարատ սէրը վայելել,
Տեսաւ Չապել որ այսպիսի կեանքը,
Էր իսկ Թորոսի ըղձալի կամքը՝
Եւ ոչ թէ մրրկեալ կառաւարութիւն՝
Կամ հիւրոց կեղծեալ մարդաւարութիւն,
Ուրախացաւ զի իւր չքնաղ փեսայն՝
Կամում է լինիլ իրանը միայն:
Երբ սոքա այսպէս խիստ առանձնացան՝
Իսկոյն միմեանց բարքը հասկացան,
Օր առուր տեսին միմեանց հոգույ մէջ,
Առաքինութեանց քաղցր ել և էջ,
Որ յառաջ քան զայս նրանց չէր յայտնի,
Եւ մերձ լինելով լաւ յայտնի կլինի:
Յետ այնու նոցա անքանակ սէրը՝
Բժշկեց նրանց նախնեաց ցաւերը,
Ձմալած էին միմեանց տեսոյն,
Ամենակատար սիրահարց հանգոյն.
Չոր չկարէին նկարել լեզուօք,
Չայն նկարէին քաղցր արտասուօք,

(*) Աօնալ Տաճկերէն կիւր է նշանակում:

Նովաւ կարէին գիտել թէ որչափ,
 Նրանց սէրն է անեզր, անչափ,
 Ըմպելով սիրոյ սուրբ գինւոյ թասն՝
 Անցուցին կենաց առաջին մասն:

ԾԱԾՈՒԿ ԽՈՐՀ ՈՒՐԴ.

Որտեղ եղև խորհուրդ ծածուկ՝
 Անդ խրախ կուլինի կամ սուգ:
 „Ս Ե Յ Ե Ա Դ:“

Այս միջոցները թորոս միշտ զգայր,
 Որ **Չապելի** մէջ ծածուկ խորհուրդ կայր.
 Բայց զի սա նրան չէր ուզում յայտնել՝
 Թորոս էլ չուզեց նրանից հարցանել.
 Քանզի **Չապել** ի գիշեր ժամանակի՝
 Տունից ելանէր յոյժ յաճախակի.
 Թողեալ զթորոս յանկողնի քուն,
 Յետ քանի ժամուց դառնայր նա ի տուն.
 Եւ միշտ կամուճէր այս բանը յատուկ՝
 Պահպանել իւր այր թորոսից ծածուկ.
 Նոյնպէս և թորոս շատ էր ջանք անում,
 Յուցանել թէ նա զայս բան չէ գիտում,
 Քանզի հոգւով էր նմա հաւատացել,
 Նորա սուրբ վարուց հիմն հասկացել,
 Զի **Չապել** տալիս չէր առիթ նմա՝
 Որ ձախողակի միտք ունենայ:

Սկսեալ նախկին օրէ հարսնութեան՝
Չապել թորոսին կասէր միշտ զայս բան,
 „Որովհետև լաւ հայերիցն ես,
 Պիտի հայաւոր ինձ կարդացնես“
 Հայերէն լեզուն նա շուտ սովորեցաւ,
 Իբր նախ գիտէր լեռոյ մոռացաւ.
 Կամ վարժապետի սէրն էր պատճառ՝
 Որ նա շուտ խօսեց հայկական բարբառ.
 Մինչ ցայն որ իրան աղօթքն հեշտեալ՝
 Սկսաւ ասել հայերէն լեզուաւ:

Թորոս երկնչէր մի գուցէ **Չապել**՝
 Յունաց մօտ սկսէ հայաւոր խօսել,
 Նովաւ հանդիպի ինքն անբաղդութեան,
 Քանզի կարողէր տուն կայսերական՝
 Ասել **Չապելին**՝ թորոս արար հայ,
 Բայց **Չապել** նրան չի թողեց երկբայ,
 Քանզի միշտ գնայր Յունաց տաճարը՝
 Ունելով իր հետ սուրբ սիրահարը.
 Յունաց Սիօնն էր Այեա-Սօփիայն,
 Յոյն մեծամեծքը մտածել սկսան,
 Թէ **Չապել** ունի անշուշտ թորոսին,
 Դարձուցանել ի հաւատ իւր ազգին:

Ե՛րբ կանցանէր օր մի կիւրակէ՝
 Որ կայսրը նրանց իւր մօտ չի կանչէ,

Կայսերուհին չէր յոյժ գոհ **Չապելից**
 Որ նա կտրել էր ոտը իւր մօտից.
 Ինչ որ Թորոսին նա եղել էր կին՝
 Նրան չէր տեսել դեռ կայսերուհին.
Չի Չապել նմա էր մերձ ազգական,
 Վասնորոյ կայսրը հարս կոչէր նրան:
Չապել երբ ետես որ իւր Թորոսին՝
 Սիրումեն կայսրը և կայսերուհին,
 Երկեաւ մի գուցէ Յունաց կայսեր թագ՝
 Թորոսի համար լինիցի նպատակ.
 Իսկոյն միտք եբեր բան Մօրիկ կայսրին՝
 Ուզեց բժշկել այս ցաւն ուժգին,
 Վասնորոյ յատնեց Թորոսին **Չապել**՝
 Թէ զԵրուսաղէմ կամի տեսանել.
 Միատեղ խնդրեցին կայսրէն հրաման,
 Եւ նա հաճութեամբ թոյլ ետ որ գնան:

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԳՈՒԹԻՒՆ.

Ճանապարհորդութիւն սիրող մարդը՝
 Քաղէ այս կենաց հոտով վարդը:

„Ս Ե Յ Ե Ա. Դ.“

Չապել պատճառաւ ուխտագնացութեան՝
 Սկիզբն արար իւր կայից վաճառման.

Տներ, կալվածներ և ազարակներ,
 Դաշտեր, գիւղեր և Ամարանոցներ,
 Վաճառեալ զնոսա դարձոյց ի գրամ,
 Ուզեց տեսնել կայսրին նա վերջին անգամ.
Չապել և Թորոս կայսեր մօտ գնացին,
 Կայսրն և կին իւր անչափ խնդացին,
 Վասն բարեպաշտ նոցին ցանկութեան՝
 Որ նախկին պարտն է մարդկային բնութեան.
 Յետոյ կայսրն և կայսերուհին՝
 Ընդ մեծամեծաց իրան Յոյն ազգին՝
 Ճանապարհեցին նրանց մինչ ցնաւ՝
 Աշխարհ լուաւ զայս փառաւոր համբաւ,
 Կեռ Մանուէլ էր ժառանգն կայսեր,
 Տեսեալ զնոսա այսքան պատուոյ տէր,
 Յայտնի նախանձուեց իրան սրտուժը՝
 Սկսեց խօսել իրան մտքուժը,
 Ասաց մի՞թէ այս Հայ ազգի գերին՝
 Արժան էր սիրոյ Յունաց կայսերին,
 Սա երկար բանտի մէջ էր կապանօք՝
 Ինչ փոյթ էր պատուել այս քան յարգանօք.
Չայս խօսքը լուան Թորոս և **Չապել**՝
 Սկսան իրանց վերջը մտածել՝
 Չի ժառանգ գահին ոսոխ է իրանց,
 Միշտ պիտի լարէ նրանց ոտին ցանց:

Թորոս և Չապել էլին Ստամբուլից,
 Յաջող հողմն էր նրանց ուղեկից,
 Շուտով նոքա սուրբ Երուսաղեմ հասին,
 Ամեն տեղ առատ տրօք ուխտ արին,
 Մինչ սուրբ քաղաքի նոքա մէջն էին՝
 Ստամբուլէ նրանց համար գուժ բերին,
 Թէ Պերփերուժէն-Յովհաննէս մեռաւ,
 Եւ կեռ-Մանուէլ նորա տեղը նստաւ:
 Թորոս չիմացաւ թէ սրպէս անէ՝
 Պերփերուժէնը ի գերեզման է՝
 Չէ կարող փրկել Մանուէլի ձեռից՝
 Չի իշխանք Յունաց են նմա կամակից:
 Չէր ուզում պատմել զայս բան Չապելին՝
 Թէ „ոնց Ստամբուլ դառնանք մեք կրկին“,
 Չէր կարծում թէ այն սիրուն հարուստ կին՝
 Վասն իւր սիրոյն թողցէ հայրենին:
 Յանկարծ Չապելը ասաց թորոսին՝
 „Մեռաւ կայսրը որ էր մեր սիրելին,
 Եկն փառաւօն որ սուրբ Յովսէփին,
 Ոչ պատուեց և ոչ տուաւ արժանին:“
 Ասաց ես տկար բնութեամբ կին եմ,
 Թէ իմ պատիւը պակասած տեսնեմ,
 Որ ունէի ես ի դրան կայսեր,
 Չի մնալ իմ մէջ դատար և համբեր:

Մի գուցէ համբաւ իմ հարստութեան՝
 Եղեցի պատճառ քոյդ անբաղդութեան:
 Չի Պիգմալիօն շատ ունի աշխարհի
 Դիզոնայ լինիլն է ինձ անհնար:
 Արի թորոս մեր շահը հասկանանք՝
 Կրկին Ստամբուլ մեք չի ետ դառնանք:
 Թորոս հիացեալ խօսիւք Չապելի՝
 Ասաց մի՞թէ դու կամիս նազելի՝
 Յուցանել մարդկանց մէկ հրաշալի ջանք՝
 Քոյ հայրենիքէն երթալ յաքսորանք:
 Թողուլ այնպիսի բազմամարդ քաղաք՝
 Որ քաղաքներին է գլուխ և թագ:
 Այն աշխարհը որ քեզ ընտելացոյց՝
 Քեզ այդ թանգագին հասակին հասոյց:
 Չապել փաթթուեց, թորոսին ասաց՝
 Չի կարծես դու զիս ատող հայրենեաց՝
 Իմ հայրենիքը այժմ մէկ դու ես՝
 Անդ է ինձ ախորժ ուր լինինք դու, ես:
 Անդ ուր որ զքեզ չեն կոչիլ գերի՝
 Անդ է իմ հոգույս հանգիստ անթերի:
 Թորոսը ասաց ո՞վ իմ ամուսին՝
 Մի՞թէ Կիլիկիոյ քաղցր երեսին՝
 Պիտումէ մի օր լինիմ արժանի՝
 Եւ կոչիմ արքայ մե՞ծ Հայաստանի:

Չապելը ասաց նախասահմանութեան՝
 Կարգը ո՞նց կուլի տալ փոփոխութեան.
 Յիշիր էն օրը որ ծովի վերայ՝
 Քոյ տեսութեանդ ես արժանացայ.
 Իմ միտքս նա չէր որ այր ունենամ,
 Այս բանը որ սրտէս չէր անցել անգամ.
 Այլ կամու՛մ էի ինչքան գանձ ունիմ,
 Մէկ երևելի բանի վերայ մտխիմ,
 Էսգուց աւել ի՞նչ բան կը գտնուի,
 Որ քոյ աթոռդ կրկին հաստատուի.
 Երբ որ հասանենք ՚ի Կիլիկեայ՝
 Միթէ չենք գտնիլ մէկ քանի հատ Հայ,
 Որք քեզ ճանաչեն պատուեն ըստ կարգին,
 Տեսեալ Արքայի որդին վերստին:
 Երբ իրանց ուխտը տիփ կատարեցին,
 Անտի չուեցին Նաֆայ գնացին,
 Այն տեղ գնեցին Եւրօպայու նաւ,
 Ի Կիլիկեայ նաւեցին նովաւ:

Հ Ա Յ Ր Ե Ն Ի Ք.

Ով որ չէ սիրում հայրենիք՝
 Նորա համար ցնծութիւն չիք:
 „Ս Է Յ Ե Ա Վ“
 Թորոս հայրենեաց երբ հողը տեսաւ,
 Նորա ցամաքի վերայ սաք դրաւ,

Սկսաւ նորա գետնին համբոյր տալ՝
 Փառք տալ Աստուծոյ հոգևով գոհանալ.
 Վասն զի երբէք մտօք չէր անցել,
 Թէ նա Հայաստան ունի տեսանել:
 Երբ ետես Յունաց գոռ իշխանութիւն՝
 Ունի հայերի մէջ հաստատութիւն,
 Յայտնի շուարված սառած մնաց նա,
 Մի՞ գուցէ իրան փախուստն իմանվայ,
 Ազգ Յունաց նրան միւս անգամ բռնէ՝
 Անգերծանելի բանտի մէջ դնէ:
 Իւր մահուն համար նա չէր երկնչում,
 Միայն **Չապելի** վերջն էր քննում,
 Թէ ո՞նց կանցանի եղկելոյ օրը՝
 Զի Յոյնք գութ չունին ծնող եղբօրը:
 Յայսմ նեղութեան մէջ **Չապել** ասաց՝
 Թորոս խօսքերս լսիր և իմաց,
 Մինչ ցարդ էիր դու ՚ի միջի գերութեան,
 Գերին չի լինիլ առանց թերութեան,
 Գուցէ քաջութիւն քոյ և մեծ հանճար՝
 Չարչարանաց մէջ եղել են տկար.
 Հիմայ հայրենի աշխարհդ եկար,
 Քոյ իշխանութեան սահմանին հասար,
 Պիտումէ դու աստ թագաւոր նստիս,
 Նորա բարիքը վայելես ընդիս.

Քոյ մէջը պիտեմ հիմայ տեսանել՝
 Առաքինութիւն զոր լացն էր վանել.
 Յուսամ զի դու քոյ հզօր հանճարօք,
 Աշխարհի միջին մեծ լինիս փառօք.
 Գիտեմ որ դու զիս գգուելոյ համար՝
 Կարես հալածել թշամիս հազար.
 Բայց դեռ չէ հասել քաջութեանդ ժամ,
 Թող այժմ ես իմ հնարքս հոգամ.
 Այն գիշերները որ դուրս էի դնում,
 Այս օրվան համար էի պատրաստվում.
 Իսկ երբ կը հասնի ժամը քաջութեան՝
 Յայնժամ քոյ հերթն է զի չէ նա իմ բան:
 Թորոս սոսայ ես ամենը գիտեմ,
 Վասնորոյ հիմայ քեզ յայտնել պիտեմ,
 Զի երբ գիշերը դու անքուն մնայիր՝
 Իմ երջանկութեանց ձեռը հոգայիր.
 Որչափ որ շատ է իմ մէջ քոյ սէրն՝
 Նոյն չափ էլ շատեն քոյ հնարքներն.
 Թէպէտ միշտ եմ քոյ օգնութեան կարօտ՝
 Միայն ասեմ ես բաց և կարճարօտ,
 Զի քոյդ օգնութեան այսօր անչափ ես-
 Կարօտ եմ, արն Զապել, ինչ գիտես:
 Զապել նաւիցը ելաւ ծովի ափն՝
 Այնքան գանձիւք որ չի գիտէր չափն,

Քարափի միջին եգիտ մաղարայ, (*)
 Տեսաւ իւր մտքին նա յոյժ յարմարայ,
 Անդ թագոյց զգանձ և ծառայս իւր տան՝
 Թորոսին կարգեց նրանց պահապան.
 Իսկ ինքը զգեցաւ արականի շոր՝
 Ընդ ինքեան էաւ երկու սպասաւոր,
 Գնաց ծովի քով եղեալ Հայոց դիւզ,
 Թարց կասկածանաց և առանց երկիւզ.
 Տեսաւ գիւղի մէջ մէկ տաճար փլած,
 Երկու ծեր նորա մօտումը նստած.
 Գիտաց որ մէկն է գիւղի քահանան՝
 Եւ միւսն անպատճառ է երեսփոխան:
 Զապելը գնաց նստեց նրանց հետ,
 Յուսարէն լեզուաւ նրանց ողջոյն ետ.
 Թէ և սոքա նրա բարեւր առին,
 Բայց երբէք խօսակցութիւն չի արին.
 Ընդ միմիանց խօսումէին հայերէն,
 Քանզի երկնչում էին Յոյն ազգէն:
 Երեսփոխանը Տէր Տէրին ասաց,
 Յոյնք խաջապաշտ են վաղուց եմ լսած,
 Ուրեմն ընչո՞ւ մեր եկեղեցին՝
 Նոքա անխնայ հիմնից քակեցին.
 Եւ մեր հայերին նեղեցին այսքան,
 Նմա պատասխան տվաւ քահանան —

(*) Տաճիկը քարանձաւին մաղարայ կասեն:

Թէ աստ մէկ քանի տղայք մեր ազգին՝
 Յունաց ազգի հետ սաստիկ կռվեցին,
 Պարիսպ տանարին իրանց բերդ արին՝
 Յունաց ազգէն շատ անձինք կոտորին:
 Յոյնք մեզ այլ պատիժ տալ չի կարացին՝
 Միայն քակեցին մեր եկեղեցին:
Չապել զայս լուեալ ասաց Յունարէն՝
 „Երևի անգոհ էք Յունաց ազգէն.“
 Նորա ասացին Յոյնը ո՞նց կարէր՝
 Նեղել մեզ թէ մեք չլինէինք անտէր,
 Մեր **Լևոն** արքայն ընդ Ռուբենին,
 Մեռան մեք նրանց չենք տեսնալ կրկին.
 Իսկ Թորոս առեալ Յունաց ազգէն կին,
 Մեզ մոռացել է չի պահել մտքին.
 Նորա եղբայրքը Մլեհ, Ստեփան,
 Չեն կարող լինիլ ազգին պահապան,
 Մնացելենք մեք անճար անսատար՝
 Նեղութեանց մէջն եմք միշտ և անդադար,
 Յոգևոց հանելով նրանց յայտնեց **Չապել**՝
 „Թորոսը Պօլսից վաղուց է փախել:“

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ.

Գերեզոց համար ուրախութեան լուր՝
 է որպէս պասքեալ մարդոյ համար ջուր:

Ս է Յ Ե Ա. Դ: “

Երբ որ **Չապելի** բերնից լսեցին՝
 Թորոսի փախուստը սկսեցին,
 Յիշեալ քահանայ և երեսփոխան,
 Յուցանել յայտնի դէմք ուրախութեան,
 Յոյժ զգաստութեամբ դարձան առ **Չապել**՝
 Եռանդիւ սկսան նրանից հարցանել,
 „Դիժացի՞ր ասո՞ մեզ մէկ լուր դուրբան, (*)
 Թորոսի Յունաց ձեռքից փախստեան:“
Չապել շուտով իւր տեղէն վերկացաւ,
 Ձեռք քահանային իւր ձեռքը առաւ,
 Ասաց ասո՞ ինձ տեսնեմ դու ո՞վ ես,
 Պատասխանեց թէ, քահանայ եմ ես,
Չապել նմա ետ զայս հարցումն իսկոյն,
 „Դու քահանայ ես ահեղ բարձրելոյն:“
Տէր Տէրի դիմաց գոյնը փոխեցաւ,
 Երբ Յոյն տղայի խօսքերը լուաւ,
 Ասաց սա գիտէ Հայերէն խօսիլ,
 Անբաղդութեան մէջ կարե մեզ ձգել.
 Կարծեց թէ պիտի նա իսկոյն յայտնել—
 Յունաց և իրանց ի կորուստ մատնել:
Չապել Տէր Տէրի ձեռը դեռ բռնած,
 Ասաց իմա՞ ես մատնիչ չեմ ծնված,
 Դու տո՞ւր միմեայն ուղիղ պատասխան,
 Քահանայ ես դու թէ՛ աշխարհական:

(*) Տաճկերէն զուրբանը մատաղ է նշանակում:

Քահանայն ասաց ես այնպէս գիտեմ,
որ իմ Արարչին հեզ սաշտօնեայ եմ.

Չապելը կրկնեց թէ ես քահանայ,
Քեզանում ազգի սիրոյ հուրը կալ.

Կամու՛մ ես տեսնել լաւ օրը ազգիդ,
Քահանայն ասաց դու լէր միամիտ:

Չապել ասաց նրանց ես ինչ հաւատամ,

Թէ Հայք կարող են գոնեա մի անգամ,
Այլ ազգաց նման կոչել ազգասէր,
Ահա՛ ես ասեմ դու լսիր հայր Տէր:

Չի տեսէր որ մեր Հայկական իշխանք,
Ի շահ Հայերին չի ցուցին մէկ ջանք,

Լեռնին թողին կռւոյ մէջ մէնակ,
Նրան և որդւոյն ձգին մահու տակ.

Քահանայն ասաց ս'վ շէլլենացի,

Ազնուաբարոյ, խելօք, մտացի,

Երանի թէ քոյ աչօք տեսնայիր՝

Հաւաստի եղեալ իսկն իմանայիր,

Թէ իշխանք որոց վատութիւնն ասես,

Հիմայ ս'րքան են ափսոսում գիտես:

Միայն ի՛նչ անեն չեն գտնում հնար,

որ իրանց ցաւին առնեն դեղ ու ճար.

Գու՛ք քոյ Աստուածդ ճշմարիտն ասա՛,

Փախուստ Թորոսի արդեօք հաստատ ա՛.

Ասա՛ տեսնեմ դու ս'ւմնից ես լսել,
Թէ նա Ստամբուլից փախել է պրծել:

Չապելը մնած մեծ մտածման մէջ,

Մտքը մարմնումը արար ել և էջ,

Ասաց Տէրտէրին քեզ ուղիղն ասեմ,

որ փախուստ նորա ես հաստատ գիտեմ.

Հիմայ հասել է նա ՚ի Կիլիկեայ,

եկել է որ իւր ազին հոգի տայ.

Յայնժամ քահանան և երեսփոխան՝

Սիրով միմեանց հետ փաթթուեցան.

Սկսան տաք տաք արտասուք թափել,

Իրար համբոյր տալ սիրոյ և սսել—

Արդեօք կուլի՞ որ մեք արժանանանք,

Թորոսի տեսոյն և վարենք լաւ կեանք.

Ո՛վ պիտի տեսնայ այդ երջանկութիւն,

որ է բոլոր Հայ սրտից ցանկութիւն:

Չապել տեսնելով նոցա հրճուանքը՝

Ասաց կարող էք զոհել ձեր կեանքը՝

Եթէ Թորոսին ձեր աչօք տեսնէք,

Ասացէք տեսնեմ՝ յետոյ ի՛նչ կանէք:

Քահանան տուաւ պատասխան ասաց.

Որդի՛ սիրական ուղիղը իմաց.

Եթէ Թորոսին աստ աչօք տեսնամ,

Նոյն ժամայն տասն հազար զօրք կտամ:

Չապելը ասաց տեսնում եմ ես,
 Որ դու չայկական իսկ քահանայ ես,
 Գիտեմ կամում ես միշտ քոյ ազգին շահ,
 Պիտում է լինիս և խորհրդապահ.
 Իմն թորոսն 'ի Կիլիկիայ է,
 Դու հաւատացիր և խօսքիս նայէ.
 Հիմայ պիտոյ է ամենից աղաք՝
 Մէկ մարդ ուղարկես յԱնարզաբայ քաղաք,
 Որ յայտնէ Մլէհին՝ և Ստեփանին.
 Թէ **Չապել** աստ է արիք 'ի տես նորին.
 Թէ պիտի կատարվի այս բանը փողով՝
 Ա՛ն քեզ քսակ լի հինգ հազար ոսկով,
 'Ի գործ դիր ցգալ այն Արքայազանց,
 Սակաւ է ասն հայր մի անել զանց.
 Զեր այս քայքայեալ սուրբ եկեղեցին՝
 Ես իմ դրամաւ կը շինեմ կրկին.
 Քահանան խոստացաւ հաստատ **Չապելին**,
 Եուտ ածել առ նս Ստեփան, Մլէհին.
Չապել քսակը տուաւ Տէր Տէրին,
 Դարձաւ, միտք բանին յայտնել թորոսին:

Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ջ Ա Պ Ե Լ Ի .

Պատմութիւնն է իսկ հայելի վարուց
 Մարդկային մտաց ուղիղ ուղեցոյց:

„Ս է Յ Ե Ա Դ“

Չապել կլինէր տասնը հինգ ամաց,
 Երբ Ստամբուլցուց արարին իմաց,
 Թէ կայսրն Յուկաց մեծ Պերփերուժէն.
 Ետտ զօրօք գնայ Կիլիկիոյ վրէն,
Չապել տեսանէր իրան հօր տանից,
 Որ շատ լեզէոնք անցանեն ծովից,
 Զարդարեալ զինուք վառած զրահիւք,
 Զիւղար հետեակ անչափ բազմաթիւք,
 Ամեն զունդ գնայր իւր դրօշակաւ,
 Ըստ Եւրօպայու զինուորաց կարգաւ.
 Ստամբուլ սովաւ հիացեալ մնաց,
 Տեսեալ փայլումը զինուց և զօրաց,
 Բազում սովաւ էնչափ էին գբաղուած,
 Որ երեք օր էր չէին կերել հաց.
 Միայն **Չապել** չէր հաղորդ այս խրախին,
 Այլ և լայր հոսէր արտասուքն աչքին,
 Ամեն դրօշակի հոգևով թախծագին՝
 Հառաչանք յանձնէր ըստ բերման սրտին.
 Երբ լսէր կայսեր յաղթութեանցն լուր,
 Ազգը դիփ խնդայր՝ իսկ նա լայր տխուր.
 Երբ որ յաղթութեամբ կայսրը ետ եկաւ,
 Գերազոյն փառօք՝ Ստամբուլ մտաւ,
 Ազգ Յուկաց կարգեց հանդէս քաջութեան,
 Զի յոյժ ցանկային Հայոց նուաճման,

Հնչեցին փողք և նուագարաններ,
 Հարին տաճարաց սրաձայն զանգակներ,
 Զօրք մտին քաղաք բաց դրօշակօք,
 Անթիւ Յոյնք յառաջ գնացին փառօք.
 Երբ որ Յովհաննէս մեծ Պերփէրուժէն՝
 Եմուտ ՚ի Պօլիս, նորա ետեէն՝
 Ոտնաբաց գնային Հայոց գերիքը,
 Մեռած սիրաները՝ դառնութեամբ լիքը.
 Նախ Արքայն Հայոց Լևոն առաջին,
 Զոր տեսեալ խնդայր անգուժ թշնամին,
 Զկնի՛ Արքային Ռուբէն և Թորոս,
 Աչունքը եղած՝ ծով արտասուահոս.
 Թորոս թէև էր քսան եօթն ամաց,
 Գեղեցիկ տեսլեամբ՝ ըստ Հայոց քաջաց՝
 Բարձրահասակ էր նման Սյասին,
 Կենդանի պատկեր՝ Հայկայ դիւցազնին:

ԶՍՊԵԼԻ ՍԵՐԸ ԱՌ ԹՈՐՈՍ.

Թէ՛ ամուսնեաց մէջ չկայ սէր՝
 Նրանց բաղդը է անվաւեր:
 Ս Ե Յ Ե Ա Դ
 Երբ այնտեղ եհաս հանդէսն կայսեր,
 Ուր որ Զապելի հայրական տունն էր,
 Անդ էին Յուսեայ իշխանաց կանայք,
 Եպիսկոպոսք, վարդապետք, քահանայք,

Որք մատամբ ցուցեալ ասէին միմեանց,
 Թէ այն ալևոր ծերը որ էանց՝
 Լևոն՝ արքայն է Հայոց իմացէք,
 Մեր խիստ թշնամին հոգևով խնդացէք,
 Այն միջահասակն է որդին Ռուբէն,
 Որ շատ կոտորեց՝ մեր Յունաց ազգէն,
 Բարձրահասակի անունն է Թորոս,
 Սիրուն տղայ է բայց Հայ է անփոս:
 Երբ Զապել լուաւ Թորոսի անունը՝
 Աւերվեց նորա ամօթու տունը,
 Սկսաւ բարձր ձայնիւ լալ ողբալ.
 Հայրը և մայրը սկսան հիանալ,
 Ամեն հարևանք և մերձ ազգականք,
 Միտ բանին գիտելոյ արարին շատ ջանք,
 Թէ ընդէր այպիսի փառաւոր օրը՝
 Զապելն ընկել է արտմութեան հօրը.
 Սկսան նրան տալ մխիթարանք՝
 Բայց նա չի լսեց՝ որքան արին ջանք:
 Այս շփոթը երբ ամենք լսան,
 Շատ հանդիսականք ևս իմացան,
 Ընդ կայսեր գնայր ոմն զօրավար՝
 Նշանազարդ և նստեալ յերիվար,
 Վեր նայեց տեսաւ զերես Զապելին,
 Որ ՚ի տխրութեան էր յոյժ թանգազին.

Նոյն ժամայն նրան սիրել սկսեց,
 Նորա պատկերը իւր սիրտը ձգեց:
 Երբ որ հանդէսը եհաս լրութեան,
 Եւ հանդիսականք զհանգիստ դտան,
 Զօրավարը կոչեց **Չապելի** հայրը՝
 Ասաց պիտի լինիմ՝ քոյ դստեր այրը:

Չապելի հայրը՝ ի միջի Յունաց՝
 Երևելի էր՝ ի շարս ազնուաց.
 Ունէր անթիւ գանձ՝ կալուած և սպաս,
 Զօրապետն էլ չէր նրանից պակաս.
 Ինքը շատ հարուստ, ունէր մեծ համբաւ,
 Ընդ կայսերուհւոյն՝ մերձաւոր ազգաւ:

Չապելի հայրը կամք տուաւ նրան,
 Իսկոյն հարսանեաց ծէսը սկսան,
 Ոչ ոք չէր նայում **Չապելի** սրտին,
 Բայց նա չէր լինում ընդէմ հօր կամքին.
 Միայն սիրում չէր նա Զօրապետին,
 Քանզի տեսեալ էր՝ վեհանձն Թորոսին:

Չկնի հարսանեաց սէր զօրապետին՝
 Սրբեց զարտասուս աչաց **Չապելին**,
 Միայն մտքին էր Թորոսն անդադար՝
 Բայց Թորոս բանտի մէջն էր անսատար.
 Երբ լսեց թէ կայսրը Թորոսին հանեց—
 Բանտից և իւր մօտ սլաշտօնի կարգեց,

Չապել չէր կամում տեսանել նրան,
 Որ կարենայ տալ իսպառ մոռացման,
 Երկնչէր զի մի Թորոսին տեսեալ,
 Պարտս ամուսնութեան սկսէ մոռանալ:

Չօրապետն իմացաւ կնոջ սրտումը,
 Մէկ ցաւ դոյ որ է գիմաց տրտումը,
 Թէպէտ չէր գիտում պատճառն իսկական՝
 Բայց կարծէր թէ է խիստ սիրոյ նշան.
Չուզեց փորփորիլ կամ հրատարակել՝
 Այլ կամեց նրան՝ լռելեան արձակել.
 Բայց այս միջոցին **Չապելի** այրըն,
 Մեռաւ և մեռան իւր հայրն ու մայրն:

ԱՅՐԻՈՒԹԻՒՆ ԶԱՊԵԼԻ.

Սիրուն կինը երբ է այրի,
 Գնաւ անհոգ Ժողով վայրի:
 „Ս է Յ Ե Ա Կ“

Չապել էր ժառանգ երկու հարուստ տան՝
 Եղև տէր անչափ մեծ հարստութեան,
 Նախ ի յայտ ածեց ամեն իլածն՝
 Կալվածն, գանձն, տիփ ստացուածն,
 Գործը վերջացոյց՝ չեա երկից ամսոց՝
 Նա տուաւ հանգիստ ամեն խորհրդոց.

Թորոսին սկսաւ սրտիւ որոնել՝
 Կամուժ էր նրան առ ինքն կոչել՝
 Երբէմն կամէր իրան խորհրդին —
 Մասնակից առնել՝ մեծ կայսերուհին,
 Երբէմն կամէր հանգիսաց միջին՝
 Գաղցր երևիլ Թորոսի աչքին.
 Նորա միտքը առ ինքն դարձուցանել՝
 Մէկ կամքը կամէր, զմիւսը խափանել:
 Մինչ նա այս շփոթեալ՝ կարծեաց միջին էր՝
 Ունէր այգի, որ այգեաց հոգին էր,
 Նրանուժ շրջելիս ետես պանդուխտ մարդ,
 Երեսը կարմրեց՝ եղև կարմիր վարդ.
 Կամեց նրանից դեմք դարձուցանել՝
 Պանդուխտը սկսաւ նրան զայս ասել.
 „Չապել Թորոսը զոր դու ես պտուռւմ,
 Վաղը կը տեսնես՝ նրան նաւակուժ,
 Երբ կերթաս շրջիլ քոյ կալվածումն,
 Զոր Պրոպոնդոսի ունիս ափումն:“
 Զայս ասաց պանդուխտն իսկոյն հեռացաւ,
 Զապել այս բանիւ անչափ գարմացաւ.
 Հետաքրքրութեամբ նա ամբողջ գիշեր,
 Տեսաւ զանազան վրդով երազներ:
 Երբ որ հասաւ նա միւս առաւօտին,
 Ասաց ծառայից որք մօտը կային,

Պատրաստել զճաշ յամարանոցում,
 Զոր կամէր տեսնել նա ի նոյն օրում:
 Տեսինք որ Զապել՝ ի՛նչպէս նաւակուժ՝
 Տեսնում է Թորոսին և ծանօթանում,
 Վերջապէս հասեալ ի Կիլիկիայ,
 Միայն մէկ երկու հանգամանք էլ կայ,
 Պիտում է նրանց ևս ձեզ յայտնեմ,
 Որ ձեզ լիովին ծանօթացնեմ —
 Պատկզկեցիք քանի ամիս յետոյ՝
 Զապել ի պարտեզ գնաց ման զալոյ,
 Յետը չէր առել իրան Թորոսին՝
 Յանկարծ պատահեց յիշեալ պանդխտին,
 Նրանից նա բան հարցանել կամէր,
 Պաղուխտը նմա ասաց „այս գիշեր —
 Երբ որ կէս եղև արի՛ ի պարտեզ,
 Բան գոյ սրտումս կամիմ յայտնել քեզ:“
 Այս բանը ասաց ծերը հեռացաւ,
 Իսկ Զապել թէև ետնէն վազեցաւ,
 Միայն պանդուխտը նման սուր հողմոյ՝
 Զիմացաւ սրտեզ գնաց և կամ յո՛ւ:

Գ Ա Ղ Տ Ն Ի Ք.

Որտեղ գոյ շահաւէտ գաղտնիք՝
 Անդ երբէք երկբայութիւն չիք.
 „Ս Է Յ Ե Ա Գ“

Չապել երբ նախ այն պանդխտին տեսաւ,
 Համարեայ երբէք նա չի զարմացաւ,
 Այլ զայն համարեց հասարակ դիպուած,
 Եւ նորա խօսքով ամարանոց գնաց,
 Թորոս պատահեց նմա ճանապարհին,
 Եւ միւս անցքերը անցին ըստ կարգին.
 Այլ երբ կրկին նա պանդխտին տեսաւ,
 Հոգևով և մարմնով յոյժ զարհուրեցաւ,
 Պանդուխտ ո՞վ է, գիտել կամելով՝
 Ետեկից ընկաւ՝ **Չապել** վազելով՝
 Միմիայն նրան հասնել չի կարաց,
 Ամենայն կերպիւ շուարված մնաց:

Մինչ ցերեկոյ սիրտը **Չապելին**
 Նմանում էր իսկ ալեամանջ ծովի.
 Գիշերը թէև եմուտ յանկողին,
 Միայն քուն չեկն նորա աչքերին.
 Իսկ երբ որ եհաս գիշերի կէսին,
 Հարբ քնոյ միջին՝ տեսաւ Թորոսին,
Չապելը յարեաւ անկողնիցը թէզ^(*)
 Հանդերձը հագաւ գնաց ի պարտէզ:
 Պանդխտին տես այն տեղը կանգնած —
 Որտեղ որ ցերեկն էր նրան տեսած.
 Երբ որ **Չապելին** պանդուխտը տեսաւ,
 Ողջոյն ետ նմա զայս բանը ասաւ՝

(*) Թէզ. Տաճկերէն վազվադտիկ ասել է:

„**Չապել**՛ ռա է կամք նախասահմանութեան՝
 Որ Թորոս չի մնայ ի պանդխտութեան՝
 Պիտի դառնայ նա իւր Հայրէնիքն,
 Որ անբաղդութեամբ այժմ է լիքն,
 Նորոգէ նախնեաց կործանեալ գահը,
 Կենդանացնէ իւր ազգի շահը.
 Պիտի դու խնդրես կայսրէն հրաման՝
 Գնալ յԵրուսաղէմ ուխտադրութեան.
 Երբ որ հասանէք դուք յԵրուսաղէմ,
 Շատ փոփոխութիւնք կը լինին ձեզ դէմ.
 Որ երբէք դուք չէք անդ երկար մնալ՝
 Շուտ ի Կիլիկեայ պիտուձէք գնալ:“
 Զայս ասաց անյայտ եղև պանդուխտը,
 Մեք տեսանք նոցա արարեալ ուխտը,
 Թէ ո՞րպէս նոքա յԵրուսաղէմ հասին՝
 Լուեալ մահ կայսեր շուարված մնացին:
 Պանդուխտը կրկին ի յԵրուսաղէմ,
Չապելին ետես ասաց լուր ասեմ.
 „Ի Կիլիկիայ կարողէք գնալ,
 Եւ ձեր սրտերի կամքն ստանալ՝
 Յունաց զօրութիւն անդ է յոյժ տկար,
 Երկար տեւելոյ չունի երբէք կար.
 Ես աւ Ստեփան և Մլէհ կերթամ,
 Զեր մասին նրանց աւետին կտամ,

Զի նոքա ծածուկ լինիցին պատրաստ,
 'ի գալ Թորոսին լիցին նմա նպաստ.
 Որ գժուարութիւն Թորոսը չի զգայ
 երբ որ Հայրենեաց տիրել կամենայ,
 Ո՞ր օր Կիլիկեայ բարեաւ Հասանէք՝
 Մլէհ, Ստեփանին պիտի ծանուցանէք,
 Թէ **Չապել** եկեալ կամի ձեզ տեսնել՝
 Զայս հաւատարմի պիտու՞մէք յանձնել՝
 Ես նրանց կասեմ թէ **Չապելն** ո՞վ է՝
 Զեր Կիլիկեայ գալն ի՞նչ մտքով է.
 Նոքա այս բանը լիովին կիմանան,
 Ինչ հարկաւոր է պատրաստ կունենան,
 Քեզ միայն կմնայ քոյգ հարստութիւն,
 Ծախել Հայրենեաց գտնել փրկութիւն:՝

Պանդուխտը տուած խօսքը կատարեց,
 Մլէհին, Ստեփանին տիփ իմաց արեց,
 Թէ Թորոս բանտից վաղ է ազատվել՝
 Եւ ընդ **Չապելին** պսակօք կապվել,
 Թէ գալիս է նա 'ի Կիլիկեայ,
 Ոսկով երծաթով բեռները լի ա:

Երբ Լևոն ընդ որգւոց իւրոց գնաց գերի,
 Հասակ Մլէհի և Ստեփանէի,
 Միոյն տասն չորս միոյն տասնուհինգ—
 Էր երբ պատժեց նրանց թիւր երկինք:

Մէկ Հայ իշխան նրանց տեսեալ անստար՝
 Եւ թէ Յոյնք նրանց չպիտի տան դատար,
 Սուեալ ընդ ինքեան տարաւ 'ի Զէյթուն,
 Որ ունի Հայերէն Ուլնիայ անուն,
 Նորա անառիկ և անմատչելի՝
 Սարերի և շատ խիտ անտառների,
 Միջին Հայրօրէն եղև պահապան՝
 Բայց երբ որ մեռաւ այս թանգ Հայ իշխան,
 Մլէհ, Ստեփան մնացին անտէր,
 Բայց մէկ քահանայ նրանց յոյժ սիրէր,
 Օգնումէր նրանց անչափ ծածկաբար,
 Զի Յունաց ազգի ձեռից չունէր ճար:

Երբ Չապել Թորոս Սաղիմայ էլին,
 Մլէհ, Ստեփան սարերից իջին.
 Յայտնեցին նոքա Հայ երիտասարդաց՝
 Թէ Թորոս գանձիւք վասն Հայրենեաց՝
 Գայ ի նորոգել իւր նախնեաց աթոռ,
 Թէ և չէին Հայք վատ երախտամոռ,
 Բայց տեսանէին չկայ մէջ տեղ փող՝
 Զի նա է ամեն կերպ բան կատարող.
 Զի կարացին նրանց հետ միաբանիլ՝
 Յունաց չարութեան ձեռն անկանիլ:

Այս գրութեան մէջ Մլէհ, Ստեփանէ՛,
 Շուարված մնացին, որ յայտնի բան է՝

Բայց երբ քահանայն իւր եօթն որդւով՝
 Ձեզ սրբնթաց նետ հասաւ նրանց քով,
 Ասաց Մլէհին և Ստեփանէին՝
 Թէ **Չապել** որ է իրանց եղբօր կին,
 Եկեալ է կամի նրանց տեսանել,
 Սկսան հինգ հազար ոսկին բաժանել,
 Ժողովեցին մինչ ցտասն հազար հոգի՝
 Հասին ՚ի գիւղ, ուր էր աւեր եկեղեցի՝
Նշանակեալ օրը **Չապել** Թորոսին—
 Առեալ ընդ քանի՝ ծառայից գնացին,
 Հասան աւերված եկեղեցւոյ մօտ՝
 Երբ տեսին միմեանց եղբայրքն կարօտ՝
 Նոյն ժամայն անկան իրար վզովն,
 Արտասուեց ով որ կայր նրանց քովն,
 Մլէհ, Ստեփանէ հարսն **Չապելին**
 Եղբայր կոչեցին փոխան Ռուբենին,
Չապել գնաց անդ ուր տասն հազար—
 Հայք սպասէին նմա ծածկաբար,
 Նոքա կարծելով թէ Թորոսն է նա,
 Թորոս, Թորոս կոչեալ լիզեցին նրա՝
 Գլխիցը բռնած մինչի ոտները՝
 Քանզի չափ չունի Հայրենեաց սէրը:
Չապել աչքերը արտասուօք թացված՝
 Հայազգի զօրաց արար նա իմաց՝

Թէ թէև նման է՝ նա իւր Թորոսին՝
 Բայց Թորոս չէ այլ է՝ նորա ամուսին,
 Չայս ասաց և եբաց բերան քսակին՝
 Բռնով և ափով բաժանեց ոսկին,
 Հայ երիտասարդք սկսան գօռալ՝
 Կեցցէ Տէր երգեցին՝ Թորոսին տեսեալ,
 Ձիրաւունս նորա շուտ ընդունեցին՝
 Իրանց եռանդը նոյն օրը ցուցին,
 Տէր Տէրը զգեստով խաչվառը ձեռին՝
 Նախընթաց եղև Հայոց զօրքերին,
 Նախ առին աւրած տաճարի գիւղն՝
 Յոյնք փախեան իսկոյն տեսեալ զերկիւղն,
 Միմչ ցմէկ ամիս այն օրից սկսած՝
 Կիլիկեայ մէկ Յոյնոյ նշան չի մնաց,
 Թորոս և **Չապել** սէր միաբան՝
 Ռուբենեանց ազգի՝ աթոռը նստան:

Լ Ո Ի Ծ Ո Ի Մ Ն.

Ամեն առարկի լուծումն՝
 է պատմութեան աւարտումն:

„Ս է Յ Ե Ա Դ“

Չապելի հասակն պատանեկութեան՝
 Եւ զեղեցկութիւն նորին աննման՝
 Անսահման սէրը իրան ամուսնոյն՝
 Եւ հարստութեան կերպն գոյն զգոյն՝

Իրան պատիւը 'ի միջի շայոց'
 Եւ առողջ դրուածիւն նորա կազմածոց'
 Գուշակում էին որ **Չապել** պիտի'
 Մինչևի խորին ծերուածիւն ապրի,
 Եւ վայելէ տիփ բարիքն աշխարհի,
 Առանց տրամուծեան յոյժ երկար տարի:
Միայն աշալուրջ մարդիք հասկացան'
 Որ դէմք **Չապելի** ամպով ծածկեցան,
 Միայն պատճառն էր անիմանալի'
 Եւ շայոց սրտին էր յոյժ զգալի:
 Ձէր լիանում նա (**Չապել**) տեսեալ Թորոսին'
 Անյագ շայեր միշտ նորա երեսին,
 Երբեմն գոլով ընդ նմա նստած'
 Մտան սպիտակ քողով փաթթած.
 Սրբեր զարտասուս իրան աչքերի,
 Որ նման էին խոշոր մարգարտի:
Մէկ երեկոյ նա իւր Թորոսին'
 Խօսէին նստեալ պարտիզի միջին.
 Մայիս գիշերի մեղմ եղանակն'
 Էր նրանց կենաց բարի դուշակն.
 Երկինքը պայծառ, Լուսին չի ծագած'
 Աստղերի լոյսը յոյժ պայծառացած'
Չապել նայեցաւ դէպի երկինքը'
 Քաղցրութեամբ ասաց Թորոսին ինքը.

Արդեօք տեսնումէս Թորոս այն աստղը'
 Որ լուսաւոր է քան զլոյս աստղը, (*)
 Թորոս երբ ցուցեալ աստղին նայեցաւ'
 Մէկ ոտանաւոր իւր միտքը անկաւ'
 Որ չի գիտէր թէ ի՞նչ տեղ է լսած,
 Փոքր ինչ մտածեց հուսկ յետոյ ասաց.
 „Աստղք լուսափայլ' աստղք շողշողուն,
 'Ի հիւզ մենաւոր ցայտեն լոյս փայլուն,
 Անդ չքնաղ դշխոյ ընդ խոշոր խորգով,
 Սքողէ զխոց ոսկւով մարգարտով:“
Չապելը ասաց ամուսնոյն Թորոս'
 Սրամիտ ես բայց չգիտես անիտոս,
 Որ այն լուսաւոր աստղը գոր տեսեր'
 Նա իմ վերջացած կենաց աստղն էր,
 Որ այս գիշեր նա երկնային տանը'
 Պիտի լրացնէ իրան շրջանը:
 Չայս ասաց բռնեց Թորոսի ձեռքից'
 Համբուրեց զնա, շարունակեց ետքից'
 Ասաց Թորոս ուր որ ուզեմ զնալ'
 Արդեօք կը կամիս դու էլ հետս գալ:
 Թորոս զարամացաւ **Չապելի** խօսքով'
 Մանաւանդ նորա օտար շարժմունքով'
 Որ նստած գոլով նորա գրկումը'
 Թռթռար իբրև թռչունն օդումը.

(*) Լոյս աստղ ըստ սամկայ շայոց է անուն լուսաբերի:

Սասց **Զապելին** միթէ դու չէիր՝
 Որ զիս 'ի Պօլսից Հայաստան բերիր,
 Ե՛րբ ասացի քեզ թէ հետդ չեմ գալ՝
 Միթէ կարող ես սրանց մոռանալ:

Զապել և Թորոս գնալ սկսան՝
Զապել քանիցս ջերմ յոգւոց եհան՝
 Թորոս հարցրուց նորա պատճառն,
Զապել պատասխան ետ նմա դառն,
 Թէ Թորոս միթէ նախասամանութեան՝
 Կարգը չի՞ լինիլ տալ փոփոխութեան:

Թորոս պատասխան տուաւ **Զապելին**՝
 Որքան արարած որ գոյ աշխարհին,
 Նախասահմանութեան տիփ են հնազանդ՝
 Ուր նորա կամքն է արարածք են անդ:

Զապել կօչեց վայ և կանգնեց յոտին,
 Շփոթեալ լեզուաւ ասաց Թորոսին,
 Այդ ի՞նչ բան էր որ ինձի ասացեր,
 Իմ դատակնիքս դէմքիս կարգացեր,
 Ես կարծում էի թէ դու անարգել՝
 Թէ ոք կամենայ զիս 'ի քէն խլել՝
 Գու պիտի նրան խիստ ընդիմանաս,
 Զիս ազատելոյ 'ի մահ ընթանաս.
 չիմա ասում ես նախասահմանութեան՝
 Պիտի՞ կատարվի կամքը անխափան,

Ուրեմն նա որ իմ աստղն եցօյց . . .
 Եւ ուրախ սիրտս տրտմութեամբ լցօյց,
 Նա ինքն իմ ձեռօք իմ Հայոց ազգին՝
 Տուաւ կորուսեալ իրաւունքն անգին,
 Ես կրկին տեսի իմ հայրենիքս՝
 'Ի կատար հասոյց բոլոր կարծիքս:

Թորոս ասաց դու Պօլիս չի դարձար,
 Քոյ հայրենիքդ ի՞նչպէս տեսար,
Զապելը ասաց Ստամբօլը չէր—
 Իմ հայրենիքս՝ միմիայն Սիս էր,
 Ես 'ի Ստամբօլ Փորձութեամբ գնացի՝
 Եւ այսքան տարի անդ պանդուխտ մնացի.
 Մի՛ վերաւորվիր դու իմ խօսքերով՝
 Որ հիմայ պատմել կամիմ քեզ կարգով.
 Գիտեմ շատ արտասուք պիտի հեղանին՝
 Երբ բացատրեմ միտքը այս բանին:

Երբ զիս խոցեցեր ձգեցեր ջուրը՝
 Աչքերըս ծածկեց մահու վարագուրը՝
 Զի կարաց ջնջել կերպդ իմ սրտէս՝
 Որ տեսեալ էի երես առ երես:

Եօթը տարեկան էի երբ տեսի՝
 Յետ այնու մնացի ջրոյ երեսի,
 Զկնորսները զիս հանեցին ջրէն՝
 Ծարեր շաղ տուին իմ խոցիս վրէն,

Յետոյ ծախեցին վաճառականի՝
 Որ մէկ հարուստ մարդ էր Յունաստանի,
 Իւր հարստութեան արար զիս ժառանգ՝
 Բնութեամբ յոյժ խոնարհ էր և անվտանգ:
 Թորոս. երբ կայսրն եկն 'ի Կիլիկիայ՝
 Ես սուգ արարի հայրենեաց վերայ՝
 Երբ որ քեզ բերին 'ի Պօլիս գերի՝
 Էն օրն անցուցի ողբով անթերի.
 Երբ որ քեզ տեսի ես 'ի ողջութեան՝
 Ապրեցի որ քեզ լինիցիմ արժան.
 Գտի քեզ և ինչ որ սրտուժս կայր՝
 Բոլորը տեսի, ունելով քեզ այր.
 Այժմ իմ սրտի փափագն հանգստեան՝
 Նա է որ տեսնես տեղը իմոյ ծննդեան:

Յետոյ հասին ժէկ կիսատապալ տան՝
 Միատեղ ներքսե մտին և տեսան,
 Մէկ ծեր մարդ և մէկ պառաւ կին նստած՝
 Իրանց առաջին մէկ մախր գրած:

Երբ Չապել ետես զայն կինն պառաւ՝
 Գիրկը անկաւ և ձեռք ձեռն առաւ,
 Ասաց ճանաչիր Եղիտարէթիդ
 Որ կամի մեռնել ահա քոյ մօտիդ.
 Յետոյ սկսեց յայտնել իւր սէրըն՝
 Լիզել պառաւի թառամ ծրծերըն.

Յանկարծ ներս մտաւ մէկ անձանօթ մարդ,
 Չապելը նայեց այն մարդին հանդարտ՝
 Ճանաչեց որ այն պանդուխտն է ասաց՝
 Թորոս սա էր որ մեզ շաւիղ եբաց՝
 Մեզ մէկս մէկու ճանաչացրուց,
 Եւ վերջը զմեզ այս տեղ հասցրուց,
 Թորոսը նայեց պանդխտի դէմքին՝
 Ասաց այս մարդոյ կերպն է իմ մաքին,
 Եզիպտացի ճգնաւորն է սա՝
 Ասաց շայր Սուրբ ճշմարիտն ասա՝,
 Դու չէիր որ մեզ գուժ գուշակեցիր՝
 Մեզ Յունաց ձեռքը գերի ձգեցիր:

Ճգնաւոր ասաց այն էս էի՝
 Որ ձեր վիճակը վաղուց զիտէի՝
 Հիմայ եկելեմ որ ձեզ ցուցանեմ.
 Իմ ասածները ապացուցանեմ.
 Այս այն աղջիկն է որ դու խոցեցեր՝
 Եւ յետոյ ջրոյ մէջը ձգեցեր՝
 Այն յոյժ փալուղը սորա աստղն է տես՝
 Եւ այն պատճառաւ գուշակեցի ես—
 „Ատեղք լուսափայլ աստեղք շողշողուն,“
 Ահա այս տունն էր որ ես պատմեցի—
 „Ի հիւզ մենաւոր ցայտեն լոյս փայլուն.“
 Այս սիրուն Չապելն էր որ ասացի—

„Անդ չքնաղ գշխոյ՝ ընդ խոշոր խորհով,“
 Յետ այնու եբաց **Չապելի** ծոցը՝
 Յոյց տուաւ նորա զարհուրելի խոցը՝
 Որ սկսելէր զայրանալ կրկին՝
 Ասաց վասն այն ասացի այս կին—
 „Սքողէ զխոց՝ ոսկւով մարգարտով:“

Ճգնաւորը երբ այս բանը ասաց,
 Յանկարծ նա անյայտ եղև և զնաց.
 Թորոս ետևէն նայել կամեցաւ՝
 Բայց յիշեալ աստղը յանկարծ ջուրն անկաւ.
 Ուր որ տասն ու հինգ տարի նախ քան զայն՝
Չապելին խոցեալ ձգեաց ՚ի ջուրն այն:

Այս պատահմունքի միջին խառնուած՝
Չապել դէմքը մօր ստեանց մէջ դրած՝
 Անշունչ էր եղել գոյնը թառամեալ՝
 Աչքերը մթնած բերանը բացեալ՝
 Ատամները զեզ մարգարիտ սպիտակ՝
 Բաց փայլում էին՝ որպէս արեգակ:

Դեռ ևս անցել չէր տասն ու հինգ օր,
 Այնտեղ կառուցին՝ մէկ մահարձան նոր,
 Որոյ տակն կայր՝ երեք գերեզման՝
 Մէկը ձկնորսին մէկն իրան կնկան,
 Նրանց միջին էր հանգիստ **Չապելի**
 Որ Հայոց համար՝ էր յոյժ յարգելի:

Մէկ երիտասարդ ամենայն գիշեր՝
 Այն մահարձանի ոտքը գալ զիտէր՝
 Եւ անդ աղօթէր տաք տաք և երկայր՝
 Կոչէր, հառաչէր, կսկծալի լայր,
 Իսկ երբ կամում էր առնել անդի դարձ՝
 Չայս երգն երգէր նա միշտ առ Աստուած—
 „Չմեղս մանկութեան և անդիտութեան—
 Տէր իմ՝ արժանի արա՛ թողութեան,
 Եւ յիշեա՛ զիս դու՛ ըստ քոյդ գթութեան՝
 Զի հայր ուղղութեան ես և քաղցրութեան:“

Վ Ե Ր Զ:

Այս վէպը պատմական ոճիւ հրատարակված էր «Աբարատ» անուն
 Հայոց լրագրի միջին բայց ես ՚ի չափարեքական ձև զարձուցի զնա վասն Հա-
 յոյց գեղատեսչաց՝ որք առաւել սիրեն զսմն չափարեքական՝ քան թէ պատմա-
 կան կամ սոսկ:

Կիցիք մրտնմեա քղանաւիցիք ի՛նչ
 Կեանք յար զգառ փնջաշուն մի՛ն
 Եւ արեւ տօնիցն արեւ արեւ յի՛ն
 Ինչէն, շտառէն, փնջա՛ն, զի՛ն
 Եւր ինչ փոքուն ինչ արեւ տօնի՛ն
 Զաւառսմ աւ տէրն ամ զի՛ն արեւ տօնի՛ն
 Զանկաւորսն մ անկաւորսն մ արեւ՛ն
 Զի՛ն արեւ տօնի՛ն արեւ տօնի՛ն արեւ տօնի՛ն
 Զի՛ն արեւ տօնի՛ն արեւ տօնի՛ն արեւ տօնի՛ն

Գ Գ Գ Գ

Ինչ փոքուն ինչ արեւ տօնի՛ն
 Զաւառսմ աւ տէրն ամ զի՛ն արեւ տօնի՛ն
 Զանկաւորսն մ անկաւորսն մ արեւ՛ն
 Զի՛ն արեւ տօնի՛ն արեւ տօնի՛ն արեւ տօնի՛ն
 Զի՛ն արեւ տօնի՛ն արեւ տօնի՛ն արեւ տօնի՛ն

17154-17158

X

B

W

X

mg
ob

2013

